

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**KÜRESELLEŞMENİN İLKÖĞRETİM SOSYAL
BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA YER ALAN KONU VE
KAVRAMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK

HAZIRLAYAN
Mikail ÇAKAR

ELAZIĞ - 2008

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**KÜRESELLEŞMENİN İLKÖĞRETİM SOSYAL
BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA YER ALAN KONU VE
KAVRAMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez / / 2008 tarihinde aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından oy birliği /
oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan

Üye (Danışman)

Üye

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/..... / 2008
tarih vesayılı kararıyla onaylanmıştır.

Yukarıdaki jüri üyelerinin imzal arı tasdik olunur.

Doç. Dr. Erdal AÇIKSES

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Küreselleşmenin İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Konu ve Kavramlar Üzerindeki Etkisi

Mikail ÇAKAR

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İlköğretim Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Eylül 2008, Sayfa: VII + 54

Küreselleşmenin Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki kavramlara yansımaları ve bu kavramlara olan etkilerini incelediğimiz bu tezde küreselleşme tanımları küreselleşmenin aşamaları küreselleşmenin etkisi ve küreselleşmenin olumlu ve olumsuz yanları incelenmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında geçen küresel kavramlar; iletişim, sivil toplum kuruluşları, internet, uçak, metro vs. öğrencinin bilinç düzeyine uygun şekilde anlatılmıştır. Küresel çağa gelinen süreç ve devamında günümüz dünyasının oluşumuna katkı yapan önemli başlıklar incelenmiştir. Bunlar öğrencilerin günümüz dünyasına hazırlanmasına yardımcı olacaktır. Öğretim süreci boyunca öğrencilere anlatılan küresel kavramların 4. Sınıfta tanımsal diğer sınıflarda ise daha detaylı olarak anlatılmıştır.

Yapılan araştırmada öğrencilere küreselleşme kavramının aktarılması ve öğrencide bırakılmak istenen kalıcı izli davranışların hangi kavramlar olduğuna değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Sosyal Bilgiler, Küreselleşme, Küreselleşme Kavramları, Öğretim Süreci

SUMMARY

Post Graduate Thesis

The Effects of Globalization to These Concepts on Topics and Terms of Social Informations Book in Elementary School

Mikail ÇAKAR

Fırat University

Institute of Social Science

Department of Discipline of Teaching

September 2008, Page: VII + 54

The reflection of globalization to the concepts in social informations books, effect to these concepts, definitions of globalization, positive and negative sides of globalization are analysed in this thesis.

Globalization concept in social informations books such as communication, non-governmental organisations, internet, plane, metro, etc. Are explained in accordance with the conscious level of the students.

The process leading to the global age and significant headlines that contributed to the establishment of today's world are analysed. Globalization concepts explained to the students during their education process are given definitionally in class 4 and in more detail in other classes.

In the research; transfer of globalization concept to the students and the concepts that can leave permanent signs on the students are referred to.

Key words: Education, Social Informations, Globalization, globalization concepts, education process.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY FORMU.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÖNSÖZ.....	VI

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1.PROBLEMİN DURUMU	2
1.2 AMAÇ.....	3
1.3 ALT AMAÇLAR.....	3
1.4 ÖNEM.....	4
1.5 SINIRLILIKLAR.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜRESELLEŞMENİN SOSYAL BİLİMLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	5
2.1. KÜRESELLEŞME TANIMLARI	5
2.2. KÜRESELLEŞMEYE YOL AÇAN FAKTÖRLER.....	7
2.3. GÜNÜMÜZ DÜNYASININ JEOPOLİTİĞİ	8
2.3.1.PARÇALANMIŞ VE TEDİRGİN BİR SİYASAL DÜNYA	8
2.3.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ DÖNÜŞÜMLER.....	9

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÜRESELLEŞME VE İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER.....	10
3.1 SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA YER ALAN KÜRESELLEŞME İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	10

3.1.1 İLKÖĞRETİM 4. SINIF.....	10
3.1.2 İLKÖĞRETİM 5. SINIF.....	17
2.1.3 İLKÖĞRETİM 6. SINIF.....	24
3.1.4 İLKÖĞRETİM 7. SINIF.....	31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.SONUÇ VE ÖNERİLER.....43

4.1.KÜRESELLEŞMENİN SAC AYAĞI OLAN KAVRAMLAR BAĞLAMINDA SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	43
--	----

4.1.1.BİRLEŞMİŞ MİLLETLER	44
---------------------------------	----

4.1.2.KÜRESEL DÜNYADA DİL	45
---------------------------------	----

4.1.3.KÜRESEL DÜNYADA DİNLERİN ROLÜ	45
---	----

4.1.4 İLETİŞİM ARAÇLARI.....	47
------------------------------	----

4.1.5.HARİTA OKUMA.....	48
-------------------------	----

4.1.6.ÜRETİM –TÜKETİM İLİŞKİSİ.....	48
-------------------------------------	----

4.1.7.ÇEVRE.....	49
------------------	----

4.1.8.TURİZM.....	50
-------------------	----

KAYNAKÇA.....	52
----------------------	-----------

ÖZGEÇMİŞ.....	54
----------------------	-----------

ÖNSÖZ

Küreselleşme kavramı tüm dünya biliminin gündemini giderek daha fazla işgal etmektedir. Bunda özellikle 1989 sonrasında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının payı büyüktür. Küreselleşmenin tüm alanları kapsaması ile kamusal ve özel bütün hayatımızda etkili olması; modernleşme, sivil toplum, iletişim, kitle iletişim araçları gibi bir dizi kavram üzerinde tartışmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Eğitim, insanların sosyolojik bir varlık olarak bir arada yaşamaya başlamasından itibaren insanları hayata hazırlayan en önemli ihtiyaçtır. Küreselleşmenin hayata aktarılmasındaki en önemli aktör eğitim olmuştur. Eğitim, yeni küresel hayatın topluma aktarılmasında önemlidir. Ayrıca yeni bir dünya düzeni oluşturmada ve bireyleri yönlendirmedeki en önemli başat aktördür.

Artık günümüzde iki olgu çok önemlidir. Bunlar iletişim teknolojileri ve eğitimidir. Günümüzde teknoloji insan kadar önemli konuma gelmiştir. Eğitim , iletişim teknolojileri ile birleşerek günümüz bilim insanının ortaya çıkmasında önemli bir etken olacaktır. Bu tezde sosyal bilgiler ders kitaplarında geçen küreselleşme kavramları ve bu kavramlara küreselleşmenin etkisini inceledik.

Küreselleşen dünyada evrenselleşme ve yerelleşme tartışmaları a rasında eğitimin yeni yetiştirilen bireyleri yenedünyaya hazırlarken bireyi evrenselleşme mi yoksa yerelleşme mi üzerine yetiştireceğine küreselleşmenin eğitim sistemi üzerindeki sonuçları karar verecektir.

Bu çalışmayı hazırlarken fikirlerinden istifade ettiğim, destek ve yardımlarını gördüğüm başta danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Zafer ÇAKMAK olmak üzere Yrd.Doç.Dr. Burhan AKPINAR, Yrd.Doç.Dr. Bahadır KÖKSALAN ve Yrd.Doç.Dr. Feyzullah EZER'e teşekkürlerimi sunarım.

Mikail ÇAKAR

Elazığ, Eylül – 2008

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Berlin duvarının 1989 yılında yıkılmasıyla, 1945 sonrasında oluşan iki kutuplu dünya ortadan kalkmıştır. İki farklı “*model*”in karşıtlığı üzerine olan kapalı bir dünyadan, liberal demokrasinin tek siyasal iktidar modeli olarak görüldüğü, açık ve istikrarsız bir dünyaya doğru sert bir geçiş yaşanmıştır.¹ Bu gelişmelere paralel olarak, modern iletişim araçları, zaman ve mekân farklılıklarını ortadan kaldırmıştır. Medya, bu araçları kontrol edenlere önemli siyasal ve kültürel güç sağlamaktadır. Medya, aynı zamanda, bilimin ve evrensel değerlerin hizmetine sunulabilecek önemli bir yaratıcılık aracı da olabilmektedir. Ancak küresel dünya da medya ne kadar etkin olursa olsun eğitim küresel dünyayı oluşturmak, yönlendirmek veya içinde yer alabilmek açısından en önemli aktördür.

İnsanların evreni tanıma güdüsü ile başlayan süreçleri zamanla dünyaya hükmetme olgusuna dönüşmüştür. Küresel çağ bu dünyaya hükmetme güdüsünün olduğu dönemi yansıtmaktadır. Küreselleşme, post-modern kültür zemininde işleyen ve onunla çok yakın ilişkili bir süreçtir²

Küreselleşme açısından en önemli kavramların tartışmaya açılması ve bunların kültürel yaşamın bir parçası haline gelmesi dünyada kaçınılmaz bir olgu olmuştur. Bütün ülkelerde birkaç kavram ön plana çıkmaktadır. Mcdonald’s ve coca cola.

İnsanların ihtiyaçları esnektir yani zamana ve mekâna göre değişimlidir. İhtiyaçlar ihtiyaçları doğurur. Günümüzde küresel anlayışın ortaya çıkması n da ihtiyaçları karşılayabilmenin yanında daha çok bilme ve daha çok dünyaya hâkim olma anlayışından ortaya çıkmıştır.

Geçmiş anlamak geleceğe yön vermek açısından çok önemlidir. Küreselleşmeyi anlamakta en yakın zamanı almak istesek coğrafi keşiflere kadar gitmemiz gerekir. Küreselleşmiş dünya çok eskiden beri vardır ama günümüz kadar belirgin değildi. Coğrafi keşifler ve devamındaki süreç bugünün muazzam küresel dünyasına bizleri ulaştırmıştır.

Küresel dünyanın en önemli öğelerini topluma aktarmada en önemli materyaller iletişim araçları olmuştur. Bireyleri küresel yaşama hazırlayan en önemli öğe de eğitimidir. İlk ve orta kısımda sosyal bilgiler ders kitapları ülkemizde bu kavramların en

¹ **Coğrafya 2001**, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul, 2001, s.13.

² Samir Amin, **Kapitalizmin Hayaleti**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998, s.177 –200.

çok karşılaşıldığı kitaplardır. İletişim araçları ve eğitim ile öğrencileri bugünün dünyasına daha iyi hazırlayabiliriz.

Eğitim, kültürün temel değerlerini gerçekleştirecek ve aynı zamanda çağdaş dünyanın temelinde bulunan toplumsal ve ekonomik güçlerle uyum halinde olacak yeni bir toplumsal düzenin yaratılmasını üstlenmelidir.

Yeni toplum, ana kurumları ve kaynakları eğitim ile yapılarak sosyal yaşamda kendini gerçekleştirecek küreselleşmenin alt yapısını oluşturacaktır. Yeni toplumu eğitim ve küreselleşme belirleyecektir. Eğitim küreselleşmeyi küreselleşmede yeni toplumu oluşturacaktır. Eğitimin amacı, mevcut kültürel bunalımın taleplerini karşılayacak ve küresel yapının buluşlarına ayak uydurabilecek şekilde yeniden yapılanan bireyleri yetiştirmektir.

Toplumda, insanlar arasında öteden beri gelen kalıplaşmış davranışlar, önyargılar, alışkanlıklar vardır. Bunların olmadığı bir toplum da yoktur. Toplum kendi kültürünü koruma refleksi ile hareket ederek bazen bireylerin davranışlarında doğrudan etki yapan kuralları kendi bünyesine yerleştirmiştir. Kuralların ahlak, din, evlilik, eğitim gibi konularda bireylere çoğu zaman yol gösterdiği, bireyinde kendi kişisel tercihlerinde onları dikkate aldığı, önemseydiği görülür. Günümüzde bunlarla beraber ya da bunların dışında insanların yaşam ve hayat bakışları artık küresel bir yaşamın yönergeleri ile meydana gelmektedir.

Sosyal bilgiler ders kitapları öğrencileri yeni eğitim anlayışına ve toplum yapısına hazırlamada küresel topluma ayak uydurabilmesinde önemli bir adım olarak karşımıza çıkarmıştır.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında kavramlar düzeyinde bir anlatım söz konusudur. Küresel yapıyı bir bütün olarak algılayabileceği bir anlatım tarzı olmamakla beraber küreselleşmeyi tanımlayan önemli kavramların bu derslerde anlatıldığını görmekteyiz. İletişim, bilgi, kitle iletişim araçları, coğrafi keşifler, Reform ve Rönesans gibi kavramlar bu derslerde anlatılmıştır. Bunlar küreselleşmeyi anlamakta yetersiz olmakla beraber bu kavramlar küreselleşmenin algılanması açısından başat aktördür.

1.1. PROBLEMİN DURUMU

Sosyal bilgiler dersi ilköğretim birinci kademe ve ikinci kademe dersi olarak 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda okutulmaktadır. Bu dersin veriliş amacı tarih, coğrafya bilgilerinin bilinciyle donatılmış bireyler olarak topluma kazandırmaktır. Bu ders okullarda sosyal

bilgiler öğretmenleri tarafından verilmektedir. Sosyal bilgiler öğretmeni, eğitim fakültelerinin sosyal bilgiler öğretmenliği programında yetiştirilmektedir.

Ders kapsam itibarıyla, insanların ürettiği değerlerin anlaşılması, yorumlanması ve hayata geçiriliş durumlarını içerir ayrıca zamanın gelişim süreci içerisinde insanların kültür adına ürettiklerini kavram olarak aktarılması amaçlanmıştır. Bu bilgileri çevresi, toplumu ve dünya için kullanabilmesi dersin amaçları arasında yer almaktadır.

Küreselleşmeye bakış açısının olumlu yönde gelişmesi için ders kapsamı içerisinde geçen konuların öğrencinin algılayış düzeyine uygun bir şekilde verildiği görülmüştür.

Sosyal bilgiler dersinde öğrenciler, gerek yaşadığı toplumun ve gerekse diğer toplumların yaşayışı hakkında bir birikime ulaşma fırsatı elde ederler. Günümüzde evrensel etki eden sivil toplum kuruluşları, kitle iletişim araçları, medya, turizm gibi konular öğrencilere aktararak öğrencilerin yaşadığı dünyayı algılayabilmesi ve toplumda söz sahibi gerçek bireyler olarak yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Eğitim sistemimiz bilinçli vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edindiğinden bu bilinci verecek ders ve kapsamlı müfredatın da bu yolla oluşturduğunu görebiliriz. İlköğretim birinci ve ikinci kademe 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda verilen sosyal bilgiler dersi bu amacı yerine getirmeyi hedeflemiştir.

Öğrenci sadece yaşadığı çağa tanıklık etmekle kalmaz; sorumluluk taşıdığı konulardaki duyarlılığı ile çağı şekillendirmede bizzat yer alır. Derste, toplumsal yapının ve evrensel yapının anlaşılmasında etkili olan bilgiler ve evrenseli kapsayan kavramlar yer almıştır. Ailede başlayan ve çevrenin büyük etkisiyle oluşan toplumsallaşma süreci teknoloji sayesinde artık toplumsallaşma ötesi dünyalı kavramının bireyde oluşmasını sağlamıştır.

1.2. AMAÇ

Bu araştırmanın amacı; küreselleşmenin sosyal bilgiler 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında yer alan konu ve kavramlara etkisini tespit etmektir.

1.3. ALT AMAÇLAR

1. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan küreselleşme ile ilgili konu ve kavramları tespit etmek.

2. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan küreselleşme ilgili konu ve kavramların yeterliliğini tespit etmek.

1.4. ÖNEM

İlköğretim öğrencilerinin, küreselleşen dünyayı yakından tanınması gerekir. Sosyal bilgiler dersi, diğer derslerden farklı olarak, küreselleşen dünya hakkında geniş bilgilerin yer aldığı bir derstir.

Bu araştırma, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki küreselleşme eyle ilgili konu ve kavramları belirlemek açısından önemlidir.

1.5. SINIRLILIKLAR

Bu çalışma 4. 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları (2007–2008) ile küreselleşme kavramı ile sınırlıdır.

Kaynak olarak yararlanılan sosyal bilgiler ders kitapları'nın yazarları şunlardır.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Hazırlayanlar: Doç.Dr. KOLUKISA, Enver Aydın – ORUÇ, Şahin – AKBABA, Bülent – DÜNDAR, Hakan

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Hazırlayanlar: Prof.Dr. ÖZTÜRK, Cemil – KARABACAK, Zülfü – ÖĞRENİR, Levent – DAYI, Fethiye – BAŞTÜRK, Kuaybe – ERSOY, Kadriye – GÜNDAY, İsmail),

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Hazırlayanlar: Doç.Dr. KOLUKISA, Enver Aydın – TOKCAN, Halil – AKBABA, Bülent

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Hazırlayanlar: POLAT, Mecit Mümin – KAYA, Niyazi – KOYUNCU, Miyase – ÖZCAN, Adem)

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜRESELLEŞMENİN SOSYAL BİLİMLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

2.1. KÜRESELLEŞME TANIMLARI

Günümüzde, “küreselleşme, globalleşme, yenedünya düzeni, post-modernizm, neo-liberalizm gibi kavramlar” birbirinin yerine kullanılmaktadır.

Küreselleşme; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda ortak değerlerden bazılarının yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması olarak tanımlanabilir.

Bazı yazarlar ise küreselleşmeyi pazar, ürün ve süreçlerin standartlaşması, sosyal-kültürel farklılıkların ortadan kalkması sınır ötesi şirketlerin gereksinim ve isteklerini karşılayacak standartlarda üretim yapılması olarak ta tanımlamaktadır.

Giddens küreselleşmeyi, “Uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların çok uzaktaki olaylarla şekillendirdiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması sürecidir ” diye tanımlamaktadır.³

Teoman Duralı, “Çağdaş Küresel Medeniyet” adlı çalışmasında bu dönemi İngiliz Yahudi medeniyeti olarak ele alır. Ona göre Avrupalı sömürgeciler sadece ekonomik kaynaklara el atmamışlar aynı zamanda alışkanlıklarını, zevklerini, dillerini ve dinlerini de bu bölgelere götürmüşlerdir⁴

Fukuyama, monarşi, faşizm ve 1980’lerin sonlarından itibaren komünizm gibi rakip siyasal formlarının liberalizm ve onun demokrasisine yenik düştüğünü, özellikle liberal demokrasinin insanlığın ideolojik aşamasının son noktasını oluşturduğu nu dolayısıyla tarihin sonunun geldiğini iddia eder.⁵

³ Anthony Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, (Çeviren: Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994, s.62.

⁴ Teoman Duralı, **Çağdaş Küresel Medeniyet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000, s.156.

⁵ Francis Fukuyama, **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, Simavi Yayınları, İstanbul, 1989, s.10.

Jameson’a göre; “Bugün artık hiç kimse, özellikle devlet sektörünün ve bürokratikleşmenin genişlemesini fark etmiyor. Bu süreç yaşamın yalın bir gerçeği olarak kabul ediliyor” diye tarif ediyor.⁶

George Orwell, yarım asır önce yazdığı “Bin Dokuz Yüz Seksen Dört” adlı romanında insanların iletişim araçlarının yardımıyla köleleştirilip, temel hak ve hürriyetlerinden mahrum edileceğini işliyordu.⁷

Soros’un soyut bir imparatorluk dediği “Küresel Kapitalist Sistem” diğer imparatorluklardan farklı olarak belli bir toprak parçası üzerinde kurulmamıştır. Egemenliği ve egemenliği getiren koşulları yoktur. Hatta bu sistemin güç ve etkinliğini sınırlayan başlıca unsur bölgedeki devletlerin egemenliğinin devam etmesidir. Ama sistem resmi bir yapı kurmaz hatta neredeyse göze görünmez.⁸

Küreselleşmeyi “Hegemonya” kelimesiyle eşdeğer tutula bilir diyen düşünürlerde vardır. Yani bir devlet, topluluk veya kişinin başka bir devlet veya kişi üzerinde baskı sistemini kurması ve bunları dayatmasıdır. Buradaki hegemonya batılı hâkim devletlerin Latin Amerika, Asya ve Afrika’daki gelişmekte olan ya da geri kalmış ülkelere uyguladığı yaptırımlardır. Tarihsel kökende baktığımızda Chomsky “bu kavramın kökü sömürgecilik tarihiyle eşdeğerdir” demiştir. Columbus’un 1492 ‘de Amerika’yı keşfi ile devam eden 150 yıl içerisinde sadece Amerika’da 100 milyonun üzerinde insan katledilmiştir.⁹

Chomsky’ye göre: Bugünkü küreselleşme ile 1492 yılındaki coğrafi keşifler arasında hiçbir fark yoktur ve tarihte ilk küresel güç Amerika Birleşik Devletleri’dir.¹⁰

Zbigniew Brzezinski’nin “Büyük Satranç Tahtası” isimli kitabında Amerika dünyadaki bütün gelişmeleri en ince ayrıntılarına kadar inceleyerek kendi menfaatli eri doğrultusunda yönlendiriyor demiştir.

Brzezinski, Amerika’nın küresel güç haline gelmesinde 4 önemli faktör üzerinde durur. Bunlar:

⁶ Fredric Jameson, **Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı**, İstanbul, 1994, s.20

⁷ George Orwell, **Bin Dokuz Yüz Seksen Dört**, Can Yayınları, İstanbul, 2001,

⁸ George Soros, **Küresel Kapitalizm Krizde**, Sabah Yayınları, İstanbul, 1999, s.98.

⁹ Naomi Chomsky, **Sömürgecilikten Küreselleşmeye**, Ütopya Yayınları, İstanbul, 2001, s.18

¹⁰ Naomi Chomsky, **Sömürgecilikten Küreselleşmeye**, s.18

Askeri olarak eşit olmayan bir küresel güce sahiptir

Ekonomik olarak Almanya ve Japonya’da dâhil küresel büyümenin ana lokomotif olmaya devam etmektedir

Teknolojik olarak yerleşmenin önemli alanlarında genel öncülüğü elinde bulundurmaktadır

Kültürel olarak bazı eksiklere rağmen özellikle dünya gençliği arasında rakipsiz bir cazibeye sahip olmaktadır.¹¹

Küreselleşme konusunda yazarlar ikiye ayrılmıştır. Olumlu bir gelişme olduğunu düşünen yazarlar olduğu gibi olumsuz bir gelişme olduğunu düşünenler de vardır. Olumlu düşünenlerde, küreselleşme sınır ötesi serbest ticaretin artmasına, demokrasi ve insan haklarına yönelik çalışmalarda gelişmelere ve büyük oranda refahın yükselmesine neden olduğu görüşü hâkimdir. Olumsuz düşünenlere göre ise küreselleşme, sınır ötesi şirketlerin denetlendiği, yönlendirdiği bir dünya pazarıdır.

Bugünkü konuşma dilinde ve yazılı ifadelerde Amerikan kültürünün bir uzantısı olarak kullanılan global kelimesi aslında Türkçede “*Cihanşümul*” kelimesi ile karşılığını bulmaktadır. Bu yüzden bu kavram aslında hiç de yeni olmamakla birlikte “*bütün dünyayı içine alan*” ya da “*bütün dünya için geçerli olan*” anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin Türkçe ve diğer dillerde de benzer lügat anlamlarıyla yaygınlık kazanmış olması olgunun yaygınlığını ve etkisini anlamak açısından önemli ipuçları sunar. Bugün bu kavramı dikkate almadan herhangi bir konuda çalışma yapmak, bir sonuca ulaşmak mümkün görünmemektedir.

Küreselleşmeyi savunanlar ve karşı duranlar vardır. Ancak küreselleşmeye karşı düşmanlığın günümüzdeki büyüklüğünde 1989’daki Doğu Avrupa İhtilali ile tek kutuplu dünyanın oluşması önemli bir etken olmuştur.

2.2. KÜRESELLEŞMEYE YOL AÇAN FAKTÖRLER

Küreselleşmeyi hızlandıran önemli unsurlar arasında, iletişim ve bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, bilgisayarın ve internetin yaygınlaşması, ulusal ve

¹¹ Zbigniew Brezezinski, **Büyük Satranç Tahtası**, Sabah Yayınları, İstanbul, 1998, s.26

uluslararası ticaretin gelişmesi, yabancı yatırımın ve uluslararası şirketlerin artması gibi temel gelişmeler sayılabilir. Küreselleşmenin bir boyutu da İngilizcenin dünya genelinde çok hızlı yayılması ve evrensel bir dil haline gelmesidir. Dünya üzerinde bir milyardan fazla insan İngilizce konuşmaktadır. Yüze yakın ülkede İngilizce ya ana dil ya da ikinci dil konumundadır. Bu nedenle İngilizce; evrensel medya, bilgisayar ve iş dili olmuştur. Diğer etkenler:

- a) Uyduların ve bilgisayar teknolojisinin küresel iletişimi arttırması
- b) Dünya genelinde bütünleşmiş ve koordine edilmiş ürün tasarımı, imalat, satış ve hizmetler ile çok uluslu işletmeler
- c) Devletlerarasında büyüyen serbest ticaret anlaşmaları
- d) Ticaret, finans, iş, ürün ve hizmetler için dünya çapında düzenlemelerin ve standartların ortaya çıkması
- e) Finans pazarlarının giderek güç kazanması
- f) Birçok ülkede yabancı yatırımların ve buna bağlı olarak çalışanların üzerinde yabancı kontrolünün artması
- g) Bilgi, teknoloji ve bilişim alanında yaşanan hızlı ve sürükleyici gelişmeler.¹²

2.3 GÜNÜMÜZ DÜNYASININ JEOPOLİTİĞİ

2.3.1. PARÇALANMIŞ VE TEDİRGİN BİR SİYASAL DÜNYA

Dünya bugün, devletleri, toplumları ve şirketleri karmaşık bir ekonomik siyasal ve kültürel ilişkiler ve hiyerarşiler sistemi içinde bir araya getiren bir bütün olarak işlemektedir. Bugünkü sistem siyasal olarak 19. yüzyılda Afrika ve Asya topraklarının Avrupalı güçler arasında paylaşımı sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu paylaşıma teknolojik yenilikler ve ulaşımdaki ilerlemeler de yardımcı olmuştur. Bu büyük sömürge imparatorluklarıyla karşılaştırılabilecek ilk “*Dünya Sistemi*”dir. Bundan böyle güç kaynakların ve uçsuz bucaksız topraklar üzerindeki nüfusun denetimine dayanacaktır. Avrupalı güçlere (İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya) 20. yüzyıl başında Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri’de katılır.

¹² Temel Çalık-Feridun Sezgin, Küreselleşme, “Bilgi Toplumu ve Eğitim”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 13/1 (Mart 2005), s. 58.

İkinci “*Dünya Sistemi*” , İkinci Dünya Savaşı’nın bir ürünüdür. Avrupa harap olmuş ve Japonya kara topraklarını yitirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri siyasal ve ekonomik bakımından dünyaya hâkim olurken (New York, Birleşmiş Milletler’in merkezi olarak seçilir), Sovyet İmparatorluğu da Doğu Avrupa’da yayılmaktadır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği \ Amerika Birleşik Devletleri rekabeti, kısa sürede nükleer savaş korkusunun, şiddetli siyasal gerilimlerin ve yıkıcı bölgesel savaşların belirlediği iki kutuplu bir sistemin ortaya çıkmasına yol açar. Bu dönemde, ekonomik ve demografik büyümenin olağanüstü düzeyde olduğu söylenebilir, fakat aynı zamanda kuzeyin sanayileşmiş ülkelerini güneydeki ülkelerden ayıran uçurum da derinleşmektedir.

2.3.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI GERÇEKLEŞEN ÖNEMLİ DÖNÜŞÜMLER

1989–1991 döneminde Avrupa’da çok önemli olaylar gerçekleşir; halk demokrasilerinde komünist iktidarın sonu, Berlin duvarının yıkılması ve Almanya’nın yeniden birleşmesi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin parçalanması. Bu gelişmelerin sonucunda jeopolitik haritasında önemli dönüşüm gerçekleşir. İki siyasal ve ideolojik merkezden geriye sadece Washington kalır.

Ancak, 1992 de Somali’ye ve 1991 den itibaren eski Yugoslavya’ya yapılan müdahalelerinin de gösterdiği gibi, Amerika Birleşik Devletleri dünya üzerinde mutlak bir hareket özgürlüğüne de sahip değildir. Washington ve Moskova’nın güvence altına aldığı siyasal düzen yerini Avrupa Birliği, Japonya, Brezilya, Çin ve Hindistan gibi yeni bölgesel güçlerin katılımıyla dünyada barışa olan inanç ve pek çok çatışmanın bir arada var olduğu açık bir kargaşa ortamına bırakmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÜRESELLEŞME VE İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER

3.1. SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA YER ALAN KÜRESELLEŞME İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

3.1.1 İLKÖĞRETİM 4. SINIF

Sosyal bilgiler 4. Sınıf ders kitaplarındaki küreselleşme kavramları ve küreselleşmenin bu kavramlar üzerindeki etkisini inceleyecek olursak; bu konuyla ilgili ilerleyen sınıflarda daha detaylı anlatılan küreselleşmeyle ilgili konuların önemli temel alt yapısının bu dönemde verilmeye başlandığını görmekteyiz.

“Üretimden Tüketime” ünitesinde içeriğine girilmeden “tüm insanlar için ortak olan ihtiyaçlar nelerdir?” sorusu ile bu konuya değinilmiştir.¹³ Bu soru ile tüm dünya insanların istek ve ihtiyaçlarına vurgu yapılmaktadır. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi ile bu konu açıklanabilir. Maslow gereksinimleri şu şekilde kategorize etmektedir:

- a) Fizyolojik gereksinimler,
- b) Güvenlik gereksinimi,
- c) Ait olma gereksinimi,
- d) Sevgi, sevecenlik gereksinimi,
- e) Saygınlık gereksinimi,
- f) Kendini gerçekleştirme gereksinimi.

Maslow'a göre birey için o an başat olan gereksinimler hangi kategoriye ait gereksinimler ise, diğer deyişle günlük etkinlikleri ağırlıklı olarak hangi gereksinimleri doyumaya yöneliyorsa, kişilik gelişmişlik düzeyi de onun seçiminden bağımsız olarak bu gereksinim kategorisine karşılık gelen düzeyde bulunacaktır. Belirli bir kategorideki gereksinimler tam olarak karşılanmadan kişi bir üst düzeydeki kategorinin gereksinimlerini algılamaz, böyle gereksinimleri yoktur. Örnek olarak günlük olarak karnını doyurabilen fakat güvenlik içinde bulunmayan, kendini sürekli olarak olası bir

¹³ 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Hazırlayanlar: Doç.Dr. Enver Aydın Kolukısa, Şahin Oruç, Bülent Akbaba, Hakan Dünder), A Yayınları, Ankara, 2007, s.92.

tehdit altında algılayan bir insanın, dünya görüşünü geliştirmek için kitap okumak gibi gereksinimi yoktur.

“*Üretimden Tüketime*” ünitesinde “*Tüketici Olarak Haklar Biliniyor Mu?*” sorusu ile giriş yapılmış 4077 sayılı madde ile tüketicinin korunması hakkındaki kanundan bahsedilmiştir.¹⁴ Küresel toplumun bir özelliği olan tüketici toplum kavramına burada değinilerek yaş grubuna uygun farkındalık sağlanmaya çalışılmıştır. Küresel çağın demokrasi açısından en önemli kavramı ve özelliği olan sivil toplum kuruluşuna yine bu 103. sayfada dikkat çekilmiştir. 103. sayfada TÜKODER’den bahsedilerek küresel yaşam modelinin kanuni ve toplumsal boyutlarında farkındalık oluşturmaya çalışılmıştır. Ülkemizde bu konuda tüketici bilinci gelişmemiştir. İnsanlarımızın tüketici sözleşmesinden bihaber olduğunu görürüz. Örnek verecek olursak “*satılan mal geri alınmaz*” ibaresidir. Bu ifadenin tüketici hakları sözleşmesine göre hiçbir geçerliliği yoktur. Bunları iyi bilemediğimiz için haklarımızı savunmamız konusunda da hata yapabiliyoruz. Kitapta bu konuya değinilmemesi ve tüketici haklarının daha geniş anlatılmaması bir eksikliktir. Bu konu görsel öğelerle desteklenerek aktarılmalıdır. Bu öğrencide kalıcı bir öğrenmenin olması açısından önemlidir. Hazırlanan bir “*CD*” ile bu konu anlatılabilirdi. Ayrıca öğrenciler satıcı ve alıcı olarak küçük bir skeç yaparak öğrenmedeki kalıcılık artırılabilirdi. Skeç esnasında öğretmen mağdur olan alıcı rolündeki çocuğa şikâyetle bulunurken gayet kibar ve haklarından emin biri olarak hareket etmesini ve en sonunda anlaşma sağlayamazsa Tüketici Sorunları Hakem Heyeti’ne veya Tüketici Mahkemesi’ne götüreceğini satıcıya belirtmesini ve izleyici konumundaki öğrencilere dikkat edilmesi gereken yönün bu olduğunu büyük bir vurgu ile söyletebilirdi.

Bu başlık altında gelişen tüketim toplumu anlayışına da vurgu yapılmıştır. Tüketim çılgınlığı yaşam tarzı Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkmıştır. Satılan malların alınmasını ve satılmasını bir ayine dönüştürmemize neden olmakla beraber tüketimde manevi tatminsizlik olarakta karşımıza çıkmaktadır. Değer yargıları, görünmez bir el gibi işlev yaparak ekonomiyi de yönlendirmektedir ve ona bir alt yapı oluşturmaktadır. Bu konudan yüzeysel bahsedilmesi bir hatadır, çünkü değer yargılarımız hırslarımıza ve tüketim çılgınlığına harcanmamalıdır.

¹⁴ 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.103.

Öğretmen tüketim anlayışının sonuçlarından bahsedebilir. Batı süpermarketlerinde görmeye alışık olduğumuz bol ürün yelpazesi, küreselleşme açısından dünyanın çeşitli yörelerindeki ülkeleri ve insanları birbirine bağlayan karmaşık ekonomik ve sosyal bir olaydır. Aslında bu tüketim toplumlarının birbiriyle ilişki içinde oldukları bir değişim sürecini de yansıtır. Son yıllardaki küresel gelişim hızlı ulaşım olanaklarını bu da tüketim birliğini oluşturmuştur . Bu uluslararası bir iletişim ve kanunların doğmasına neden olmuştur. Tüketici sorunları hakem heyeti veya tüketici mahkemesinin bu küresel anlayışın bir sonucu olduğu öğrenciye gizil olarak anlatılabilmelidir.

“İyi ki Var”¹⁵ başlığıyla verilen ünitenin içeriğinde “kullandığın teknolojik ürünlerini nasıl sınıflandırırsınız?”, “günlük hayatta en çok kullandığın teknolojik ürünler hangileridir?”, “Teknolojik ürünleri verimli kullanabilmek için neler yaparsın?”¹⁶ soruları yöneltmiştir. Bunlara ek olarak 119. sayfada “teknoloji, zaman, iletişim, ulaşım, haberleşme, buluş, bilimsellik, bilim adamı, icat ve tasarım” başlıkları büyük harflerle kutucuklar içine alınmıştır. Yanlarına da teknolojik ürünlerin resimleri yerleştirilmiştir. Bu başlıklar ilerleyen sayfalarda bu yaş grubuna ait öğrencilere uygun örneklerle anlatılmıştır. Bu başlık ve örnekler günümüz küresel dünyasının tartıştığı önemli kavramlardır. Bu yaş grubuna uygun bir biçimde çok alt basamakta itinalı örneklerle anlatıldığı gözlenmiştir. 119. sayfada kutucuklar içinde yer alan bu kavramların açılımı verilmemiştir. Bu açılımlar verilse idi bu yaş grubuna ait öğrencilerin bu kavramları anlamasına yardımcı olamazdı. Bu kavramların açılımı yapılırsa küreselleşme konusu 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında hemen hemen anlatılmış olurdu. Bu kavramlar günümüz küresel dünyasını anlatmada çok önemli bir yere ait kavramlardır. Örneğin küresel dünyanın en önemli tanımı olan teknoloji kavramı kitapta öğrenciye açıklanmamıştır. Sadece öğrencilerde bu kavramlara aşinalık oluşturulmak istenmiştir.

4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının 120. sayfasında “Nazlı Nehir’in Bir Günü” başlığı ile teknolojik ürünlerin günlük yaşamda kullanımları sade bir dille ifade edilmiştir. Nazlı Nehir’in, teknolojik ürünleri kullanımı 121. sayfada günümüzün en önemli olgularına vurgu yapılarak anlatılmıştır. Bu sayfada “metro, otobüs, tren ve

¹⁵ 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.118.

¹⁶ 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.118.

minibüsten” bahsedilmiştir. Ayrıca sayfa kenarında örneklem olarak disket resmi ve bilgisayarda çalıştığını ifade eden anlatımı yer almıştır.¹⁷

Aynı kitabın 122. sayfasında sosyal bilgiler dersinde tepegöz ile yapılan ders anlatılarak tepegöz hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Öğrenmenin hem görüp hem dinleyerek yapılanı daha etkilidir. Bu örnek verilerek değişen şartların eğitim ve öğretimin anlatım biçimine yaptığı katkıdan bahsedilmesi teknolojik materyallerin önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Tepegözün kullanımı ile yapılan ders anlatılırken sınıfa getirilecek tepegöz ile bu ders bütünleştirilirse daha iyi bir dönüt elde edilebilirdi. Bölümün sonunda Nazlı Nehir’in bir günde kullandığı teknoloji ürünlerini kullanım alanlarına göre sınıflayabilir misiniz? sorusu ile *“eğitim, ulaşım, iletişim, sağlık, üretim, ev aletleri”* başlığının altına bu teknolojik ürünlerin yazılması istenerek dönüt elde edilmek istenmiştir. İletişim konusunu ayrı bir başlıkta inceleyecek olursak küreselleşmenin bir parçası olarak iletişimin önemli aktörleri *“televizyon, gazete, dergi, radyo, reklam, video oyunları ve CD”*lerdir denerek bilgilendirme yapılmıştır. Bunlara kitle iletişim araçları dendiği biliniyor. Çünkü kitlesel bir izleyi ciye ulaşırlar, izleyiciler çok fazla sayıda insandan meydana gelir. Verilen örnekler ve bu tanım dikkate alındığında öğrencide küreselleşme kavramlarında farkındalık oluşturmak istenmiştir.¹⁸

4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının 127. sayfasında derse kon uk olan bir iletişim uzmanının iletişim araçlarının neler olduğu hakkında öğrencilere sorular sorması ve bu sorulara öğrencilerin televizyon, telefon, radyo, internet, telgraf ve mektup gibi araçlar olduğunu söylediği anlatılarak bu dönem öğrencilerine bil gilendirme amaçlı bu konulara vurgu yapıldığını gözleyebiliriz.¹⁹

Küresel çağda iletişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmeler toplumları ve toplumsal yapıları öylesine etkilemiştir ki geçmiş yüzyıldaki kuşak çatışması dünyanın hiçbir döneminde olmamıştır. Günümüzde (2008) ebeveynler bırakın gençleri, çocukların istek ve bakış açılarını bile karşılayamaz olmuş tur. Örneğin teknolojik yaşamın birçoğundan bihaber olan ailelerin evlerinde bilgisayar vardır. Bunun doğal olarak eğitime ve sosyal bilimlere ya nsıması da karmaşa halinde ve çözülmesi uzun

¹⁷ 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.120.

¹⁸ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, (Yayına Hazırlayan: Cemal Güzel), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2005, s. 450.

¹⁹ 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.127.

süren sorunlar halinde karşımıza çıkmaya başlamıştır. Bu konuda çocuk ve ebeveyn ilişkisi ayrı bir başlıkta incelenmelidir.

“İyi Ki Var” ünitesinde eskiden kurulan iletişim şekilleri resimlerle beraber anlatılmıştır. Ateş yakmak, borazan sesi ve güvercinler vasıtasıyla insanların eskiden vermek istedikleri mesajları bu şekilde verdikleri anlatılmıştır.²⁰

Eskiden iletişim kurma yöntemleri ne kadar farklı idi. Farklı olmak la beraber zordu da. Toplumlar ve devletlerarası iletişim çok uzun zaman alırdı şimdi yakın çevremizdekilere ulaşmakta cep telefonu, uzak çevremize ulaşmakta ise interneti bir düşünürsek küresel çağın farkına varabiliriz .

Eski dönem roman, film ve şiirlerinde aşk öğeleri çeşme başında olurken şimdi gazete haberlerinde görebildiğimiz gibi internette “chat” ile evlilikler yaşıyor. Küresel anlayışın yeni toplumsal boyutu yine karşımıza çıkıyor. “Chat evlilikleri” yerel olmanın yanında uluslararası da olabiliyor. Bir yeni Zelandalı ile bir Türk evlenme ye “chat” ile karar verebiliyor.

Teknolojik gelişmenin sadece olumlu kat kısı olmamıştır. Kitabın bu kısmında bahsedilen konuların küreselleşmenin olumlu yanları olduğunu görebiliriz. 129. sayfada iletişimde teknolojinin seyrinin nasıl olduğu anlatılmıştır. Burada örnek olarak telefon seçilmiştir. 1876’da Graham Bell tarafından icat edilen telefon, resmi ile beraber verilmiş ve bu teknolojik ürününün tarihsel süreç içerisindeki seyri resimlerle anlatılmıştır. En son noktada cep telefonlarının şekli verilerek telefonun tarihi seyri noktalanmıştır.

Kitabın 130. sayfasında dağda kaybolan üç kişinin yaşadığı olay anlatılmış ve bunların cep telefonunun ışığı sayesinde kurtarılmaları anlatılarak teknolojik ürünlerin faydasına dikkat çekilmiştir. Bu konu iletişimde “kullanılan teknolojik ürünler olmasaydı ne gibi zorluklarla karşılaşırdık ?” sorusuyla tamamlanmıştır. Bu soru ile düşünsel anlamda öğrenci düşündürülerek bilgilendirilmek istenilmiştir.

²⁰ 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı , s.128.

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının 131. sayfasında teknolojik ürünlerden arabanın tarihsel süreci irdelenmiştir. Tekerleğin icadıyla beraber başlayan süreç anlatılarak günümüzde ulaşılan teknolojik arabalar şekillerle anlatılmıştır.

Kitabın 132. sayfasında uçak ve trenin tarihsel gelişiminden bahsedilmiştir. Uçaklar için başlangıç olarak balonlar anlatılıp uzay mekiğine kadar giden süreç resimlerle sunulmuştur. Trende ise tahta raylarla başlayan sürecin bugünün göz kamaştırıcı tren şekillerine ulaşması tarihsel süzgeç içerisinde resim ve sözel ifade ile anlatılarak bu dönem yaş grubuna uygun olarak sunulmuştur.

Sosyal bilgiler ders kitabının 133. sayfasında “*ulaşımda kullanılan teknolojik araçlar olmasaydı hayatımızda ne gibi zorluklarla karşılaşırđık ?*” sorusu sorularak giriş yapılmış ve yaşamımızın en temel öğelerinden birinden ışıık ve elektrik arasındaki farka değinilmiştir.²¹ Bunların kullanım alanlarındaki çeşitliliğine vurgu yapılmış öğrenciye bu konuda farkındalık kazandırılmak istenmiştir. İlk yapay ışığın elde edilmesinden yaklaşık 2000 yıl önce mumun bulunması akabinde elektriğin bulunmasına ve Edison’un lambayı icat etmesiyle günümüze kadar gelen süreç aktarılmıştır. Günümüz küresel dünyasının temel doneleri tarihsel süreç içerisindeki gelişimleri 4. sınıf ders kitaplarında bu dönem öğrencilerine uygun örneklerle aktarıldığını gözlemektedir.

Bütün bunların anlatılması küresel dünyayı anlamak açısından önemlidir. Olumlu yanları yadsınamaz bir gerçektir ancak küresel ısınmanın temel nedeninin bunlar olduğu düşünülürse bu gelişmelerin olumlu katkılarının yanında olumsuz katkıları olduğu da belirtilmeli idi. İlerleyen sınıflarda bu konuya değinilmiştir ancak bu konular iç içe verilerek olumlu ve olumsuz yanlar bir arada verilebilse farkındalık daha fazla olabilirdi.

4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “*Uzaktaki Arkadaşlarım*” ünitesi ile dünyadaki ülkeler anlatılmıştır. Burada dünyanın bütün uygarlıklarının birbirlerini nasıl etkiledikleri bölüm bizim ilgi alanımız olacaktır. Örnek olarak Mert isimli öğrenci seçilmiştir. Mert’in babasının kartpostal koleksiyonu incelenerek anlatılmak istenen konu işlenmiştir. Teknolojik imkânların sayesinde günümüz insanının görmediği ve bilmediği yerleri, hayvanları ve insanları tanımasına sağladığı imkânları sunması örtülü

²¹ 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.133.

olarak işlenen bir konu olarak karşımıza çıkmıştır. Teknolojik gelişme ile ulaşılan tüm dünya yerleri ve buraların tanınması anlatılmakla bilgilendirme sağlanmıştır. Bu kısımda harita kullanımı da eklenebilirdi. Sosyal bilgiler ders kitaplarında küresel kavramlar anlatılırken harita kullanımının olmaması büyük bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen sınıflarda da bu eksiklik olduğunu görmekteyiz.

Bir kültür, kendi anlam ve değerleri açısından ele alınmalıdır. Bu zaten sosyolojinin temel bir sayıtlısıdır. “*Kültürel Görecelik*” anlamına gelen bu bakış açısı çok önemlidir. Bu kavramın küresel dönemde önemini yitirdiğini görebiliriz.

Derine yerleşmiş kültürel inançlarınızı askıya almak ve bir durumu bir başka kültürün ölçüleriyle incelemek bazı konular hariç çok doğru değildir. Günümüz küresel çağda bu bütünleşme tam olarak sağlanamadığı için yerel değerler önemini kaybetmemiştir. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında bu konu ele alınabilirdi.

“*Uzaktaki Arkadaşlarım*” ünitesinde dünyanın en önemli teknoloji kavramı internet anlatılmıştır.²² Nazlı Nehir’in 23 Nisan dolayısıyla evine davet ettiği Japon Sakura ile teknoloji sayesinde (yani internet) kurduğu sohbetle dünyanın tek bir bölge haline nasıl geldiği vurgulanmıştır. İnternetin olumlu ve olumsuz yönlerine bu bölümde girilmemesi dikkat çekicidir. Nazlı Nehir ile Sakura arasındaki sohbette Nazlı Nehir’in Tokyo hakkında edindiği bilgilerin teknoloji sayesinde nasıl sağlandığı da ayrıca vurgulanmış bununla beraber Japon kültürünün internet sayesinde öğrenilmesi anlatılmıştır. Dikkat çeken en önemli özellik internetin dünyalılar değil dünyalı olgusu oluşturduğu ve bütün dünyalının artık birbirinden bağımsız hele de habersiz olamayacağı vurgusunun yapılmasıdır.

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının en önemli özelliği görsel anlatımın fazla olmasıdır. Görselliğin fazla olması bu dönem öğrencilerinin küresel kavramları anlamsına da yardımcı olmuştur.

3.1.2. İLKÖĞRETİM 5. SINIF

Sosyal bilgiler 5.sınıf ders kitabında “*Haklarımı Öğreniyorum*” ünitesinde sivil toplum kuruluşları “*haklarımı koruyorum*” başlığı altında verilen konu içerisinde ele

²² 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.212

alınmıştır. Çocuk hakları sözleşmesinin ilk maddesi resimli bir şekilde anlatılmıştır. Bu madde ile “*ben çocuğum \ 18 yaşına kadar bir çocuk olarak vazgeçilmez haklara sahibim*” sözü aktarılarak bu yaş grubunda ki bireylerin hakları anlatılmıştır.²³

Çocuk haklarının korunması amacıyla 1927 yılında İsviçre’nin Cenevre kentinde “*Uluslararası Çocukları Koruma Birliği*”²⁴ kurulduğu, Bileşmiş Milletler Teşkilatı’nın kurulmasından sonra bu birliğin adının “*UNICEF*” (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) olduğu ve UNICEF’in kuruluş amacı öğrenciye aktarılmaya çalışılmıştır.²⁵ Günümüz küresel dünyasının en önemli özelliği olan demokrasi kavramı ve bu demokrasi kavramının en temel yapı taşı olan sivil toplum kuruluşlarının 5. sınıfta detaylı olarak vurgulanmaya başlandığı gözlenmektedir.

UNICEF’ in dil, din, ırk, soy ve millet ayrımı yapmadan tüm çocuklara yardım etme amacı anlatılarak evrensel ilkelere vurgu yapılmıştır. Ulusal yapı ılanmanın yanında ülkemizde de “*Sosyal Hizmetler*” ve “*Çocuk Esirgeme Kurumu*”nun UNICEF’ e benzer bir teşkilatlanma olarak kurulduğu anlatılmış “*Çocuk Yetiştirme Yurtları*”nın açılması da bu konuyla ilişkilendirilmiştir.²⁶

23.sayfada bir gruba üye olmanın sivil toplum kuruluşları ile hakları aramanın günümüz demokrasi anlayışı açısından önemi anlatılmıştır. Bu gelişim çağındaki öğrencilerin küresel yaşam modeline uyumları açısından önemlidir. Kitabın 24. sayfasında çocuk hakları konusunda UNİCEF in çocuklar hakkındaki kanun maddelerine değinilmiştir. Kitapta, UNICEF in 1, 2, 4, 6, 12, 16, 18, 23, 26, 28 ve 32. maddelerini tam metin halinde vererek bilgilendirme sağlanmak istenmiştir. Bu maddelerin tam metinle verilmesi küresel bir dünya olgusunun açık beyanıdır. Çünkü bütün insanlığı kapsayan evrensel kurallardır. Ayrıca yerel değil küresel ölçekli tanımlar yapılması evrensele ulaşmaya çalışan kurallar olduğunu destekler mahiyettedir.

Ülkemiz ve dünya ülkelerinin bu konuda bir pota da buluşması nedeni ile dünyadaki bazı konuların kaçınılmaz olarak küresel ölçekli ol duğunun anlatıldığını

²³ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Hazırlayanlar: Prof.Dr. Cemil Öztürk, Zülfü Karabacak, Levent Öğrenir, Fethiye Dayı, Kuaybe Baştürk, Kadriye Ersoy, İsmail Günday), Sürat Yayınları, İstanbul , 2007 s.22.

²⁴ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.22.

²⁵ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.22.

²⁶ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.22.

görmekteyiz. Ülkelerin sadece kendilerini değil; tüm dünyalıyı ilgilendiren kararlar alması “*Global Köy*” kavramını ortaya koymaktadır. Yalnız şuraya dikkat etmek gerekir; UNICEF in din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin bütün çocuklara yardım etme amacı gütmesi özellikle doğu toplumlarında şüphe ile karşılanmaktadır. İkinci körfez savaşından sonra Irak’ta yaşananların medyaya yansımaları sonrası bu tarz kuruluşların göstermelik olduğunu akıllara getirmiştir. Afrika da açlıktan ölen insanların ve hele de çocukların yanında Avrupa’da kedi köpek mamalarına milyar dolarlar harcanması bu tarz kuruluşlara şüphe ile yaklaşılmasına neden olmuştur. Bu yaş grubundaki öğrencilere yaş gruplarına uygun bir şekilde bu konular anlatılabilir. Özellikle slâyt gösterileri ile bu konu gizil olarak aktarılabilir. Siyasi içerikli gibi görünse bile siyasi yönüne girilmeden gerçek örneklerle slâyt gösterileri bu konudaki farkındalığı arttırabilir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında bu tarz konuların çok yalın kaldığını görmekteyiz.

Kitabın 47. sayfasında “*Atatürk İlke ve İnkılâpları*” anlatılmıştır. Günümüz demokrasi anlayışının vazgeçilmez öğeleri burada karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; cumhuriyetçilik, laiklik, halkçılık, inkılâpçılık maddeleridir.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının “*Bölgemizi Tanıyalım*” ünitesinde doğal afetler konusu ele alınmıştır. Doğal afetlerin bütün canlıları olumsuz yönde etkilediği anlatılmıştır. Depremlerin dünya üzerindeki yaptığı tahribat ile insanların karşılaştığı sorunlara değinilmiştir. Bu konu anlatılarak yaşanan bir sorunun bir başka yerdeki insanı da etkilemesi (örneğin göç zorunluluğu) anlatılmıştır. Günümüz küresel ölçeğinde küçük veya büyük doğal afetlerin bütün dünyayı etkileyebileceği anlatılmak istenmiştir. Dünyanın bir bölgesinde meydana gelen bir olayın bütün dünyayı etkileyebileceğini görmekteyiz. Yaşanabilen büyük sosyal felaketler sonucu felaket yaşanan bölgedeki insanların başka bölgelere göç etmesi sonucunda bu bölgede sosyal ve ekonomik yaşamda etkileşim ve sorunlar ortaya çıkabilir. Bu olay toplumların yapısında önemli değişimlere yol açabilir. Avrupa Hun Devleti’nin Avrupa’da yaptığı savaşlar sonunda büyük göç dalgasına neden olması sonucu günümüz Avrupa toplumlarının şekillenmesi bu konuya en büyük örnektir. Günümüzde bir örnek verecek olursak özellikle Irak ve Afganistan olmak üzere bu bölgelerde yaşayan insanların gelişmiş batıya göç etmek istemesi ve bunun sonunda tüm dünyayı etkileyen göçmen sorunun ortaya çıkmasına neden olması iyi bir örnektir.

Kitabın 99. sayfasında günümüz küresel toplumunun gerçekleşmesini sağlayan en önemli olgu olan “*Sanayi Toplumu*” konusu anlatılmıştır. Sanayi toplumunun en önemli özelliği olan sanayi ürünlerinin, ülkemizde hangi bölgelerde üretildiğinden bahsedilmiştir. Aslında burada kitle iletişim araçlarından bahsedilerek sanayi toplumunun en önemli sonucu olan kitle iletişim araçlarının sanayi toplumu ile ilişkisinden bahsedilebilirdi. Sanayi toplumu ve kitle iletişim araçlarının ilişkisinin anlatılması her şeyin birbirini tetikleyen olaylar zincirine bağlı olduğunu gösterir. Günümüzde birbiri ile bağıntılı ilişkiler yu mağından biri de budur. Sanayi ürünlerinin taşınması süreci ve bu ürünlerin çok uzak yerlere ulaştırılması günümüzde daha belirgin ve net olarak karşımıza çıkmıştır. Sanayi sonrası dönem demek kitle iletişim araçları ve daha önemlisi iletişim toplumu demektir.

Kitabın 120. sayfasında ise küresel dünyanın birey açısından en önemli kavramı olan bilim insanının özellikleri anlatılmıştır. Bu özellikler:

- a) Bir problem üzerinde çalışırken eleştirilerin çalışmayı etkilememesi ,
- b) Gerekğinde kendi düşüncelerini eleştirecek kadar tarafsız olması,
- c) Gözlediği olaylara ve nesnelere karşı olan merakın yanında onlara şüphe ile bakma becerisine de sahip olması gerektiği,
- d) Merak ve şüphe olmadan bilimsel bir problemin ortaya çıkmayacağı,
- e) Sahip olunan bilgilerle yetinmeyip problemin çözümüne yönelik değişik kaynaklardan bilgi toplamayı ihmal etmemek gerektiği ,
- f) Doğru yöntemleri bulmaya çalışarak zaman kaybının en aza indirilmesi gerektiği,
- g) Planlı bir çalışmanın şart olduğu ,
- h) Hedefe hemen ulaşamayacağından bahsedilmiştir.

Böylece küreselleşme kavramının getirdiği bilim insanının özellikleri anlatılmak istenmiştir.²⁷ Bu maddelerin tamamı sadece günümüz için geçerli de ğildir tüm zamanlar için geçerlidir ancak günümüzde bu tarz sistematik bilim insanı kaçınılmaz olmuştur.

²⁷ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı , s.120.

Sosyal bilgiler 5.sınıf ders kitabında “*Toplum İçin Çalışanlar*” ünitesinde “*Sivil Toplum Kuruluşları*” konularına değinilmiştir. Kürselleşmenin en önemli sonuçlarından biri olan bu sivil toplum kuruluşları örnekler kullanılarak açıklanmıştır.

Kitabın 142. sayfasında Ayşe’nin televizyondan izlediği deprem haberlerine çok üzüldüğü, bu konuda ne yapabileceğini düşünürken reklam aralarında pek çok kuruluşun yardım kampanyası düzenlediğini görmüştür. Ayşe bunu okulda dile getirerek arkadaşları ile işbirliği içinde bu bölgelere çeşitli ihtiyaç malzemelerini sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla yollamıştır. Bu ihtiyaç malzemelerini uzak bölgelere ulaştırmalarının sivil toplum kuruluşları ile mümkün olabileceği anlatılarak bu tarz kuruluşlarla dünyanın bir ucunda meydana gelen olaylara günümüzde kayıtsız kalmamak gerektiği anlatılmıştır. Günümüz küresel toplumunda, dünyanın neresinde bir olay olursa olsun bütün toplumların kayıtsız kalamayacağı da dile getirilmiştir. Bunu yaparken de sivil toplum kuruluşları vasıtası ile yapılabileceğinin önemine dikkat çekilmiştir.

Küresel toplumun her konuyla ilgili sivil toplum örgütü kurduğu 143. sayfada anlatılmıştır.²⁸ Öğrencilere bu örgütlerde yer alınabileceği ve bu örgütlerin küresel toplumun vazgeçilmez bir unsuru haline geldiği tekrar vurgulanarak anlatılmıştır. Sivil toplum kuruluşları hakkında daha detaysal tanımlar yer alabilirdi. Bunlar: kar amacı gütmeme, gönüllülük, iktidar talebi yoktur, yatay ilişkiler söz konusudur. Bürokratik olmayan esnek bir yapı, karar ve uygulamada katılımcı bir yaklaşım ve zamanla uzmanlaşma olduğu belirtilmeli idi. Çünkü insanlar bazen bu tarz kuruluşları demokratik yaşamın bir parçası değil halktan para toplayıp bu paralarla geçinen yerler olarak görebilir.

Sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitaplarında “*Bir Ülke Bir Bayrak*” ünitesinde “*Demokrasi ve Egemenlik Sembolleri*” konusu incelenmiştir.²⁹ Burada sınıf başkanlığı seçimi ile ülke yönetimi seçimi kısmen ilişkilendirilerek toplumun yaşadığı demokratik yaşam modeli anlatılmaya çalışılmıştır. Demokrasilerin küresel toplumun yaşam modeli olduğunu bilmekteyiz. Bu bölümde seçim ile seçilen insanların tüm toplumun seçimi olduğunu ve çoğunluğu alanın yöneten pozisyonuna geldiği dile getirilmiştir.

²⁸ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.143

²⁹ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.172

Demokrasi çoğunluğun azınlığa veya azınlığın çoğunluğa tahakkümü değildir. Bu yüzden iktidara gelen kişilerin tüm toplumu temsil ettiğinin anlatılması önemlidir.

Kitabın 173. sayfasında kişilerin sivil toplum kuruluşlarına üye olmasının yanında devletin bunları destekleyen bir yapılanmasının olması gerektiğinin önemi ve demokratik devlet olmasının ölçütünün buradan geçtiği anlatılmıştır. Devletin kendi hak ve hürriyetine sahip çıkan, başkalarının hak ve hürriyetlerine saygılı, başkaları ile aynı şeyi düşünmek zorunda olmadığı gibi başkalarının da onun gibi düşünmek zorunda olmadığı ve hukuka saygılı bireyler yetiştirmek zorunda olduğu bunun da devletin temel görevlerinden biri olmasının yanında günümüz evrensel anlayışının bir sonucu olduğu öğrencilere anlatılmak istendiği gözlenmiştir.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “*Hepimizin Dünyası*” ünitesinde uluslararası ticaret konusuna değinilmiştir. Dünyanın değişik yerlerinde değişik kültüre sahip bütün çocukların ortak özelliklerine vurgu yapılmış futbol, basketbol çikolata ve çizgi film örnekleri verilmiş ve bir soru ile bu konuya dikkat çekilmek istenmiştir. Bu soru “*hiç oyuncak ve kıyafetlerinin üzerindeki etikete baktınız mı?*” sorusudur.³⁰ Ülkelerin bazı ürünlerini tüketebileceklerinden daha fazla üretmesi fazla ürettikleri bu ürünleri de genellikle yabancı ülkelere ihraç etmeleri anlatılmıştır. İthalat ve ihracat rakamları verilmiş dünyanın birbiri ile uluslararası alanda sürekli ticaret yapmaları anlatılmıştır.

Bu konu önemlidir, bizim gençliğimiz ile Amerika’da yaşayan gençler arasında fark var mıdır? Küresel toplum burada karşımıza çıkarak arada bir fark bırakmamıştır. Bizim insanımızın konserlerde sanatçılar için bayıllmaları sanatçılara ulaşmak için her türlü riski göze almaları ve batı toplumunun da böyle olması etkilenmenin boyutunu bize gösterir. Küreselleşmeye bütün suçu atmak ne kadar dorudur bilemeyiz ancak insanların işine gelen işleri yaparak küreselleşmeye suçu atması doğru bir mantık değildir. Ayrıca bu konu hakkında bilim dünyasının tartıştığı yeni kavramlar olan küryerel ve glocalizm kavramları da bu konu içerisinde tartışılabilirdi. Küreselleşmenin karşısına konulan bu kavramlardan daha detaylı bahsedilebilir di.

³⁰ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.184.

Bu kitabın 184, 185 ve 186. sayfalarında anlatılan konuya ekonominin küreselleşmesi diyebiliriz. Sosyal bilgiler ders kitaplarında ekonomik küreselleşme konusuna değinildiğini de buraya bakarak söyleyebiliriz. Alt düzey öğrencilere anlayabilecekleri en iyi şekilde en az aktarımla anlatıldığı gözlenmektedir. Yine de tüketim çılgınlığının sakıncalarına bu konuda girilebilirdi. Bu konuda konu bütünlüğü daha iyi sağlanmış olabilirdi.

“*Hepimizin Dünyası*” ünitesinde “*Haberleşme ve Ulaşım*” konusuna girilmiştir. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin tarihsel sürecinden kısaca bahsedilmiş, eski zamanlarda ticaret yapanlardan uzun süre haber alınamadığı ifade edilmiştir.³¹

Dünya üstündeki bütün insanların tek bir iletişim düzenine katıldıkları etkileşimli bir çağda yaşıyoruz. Bu durum büyük ölçüde çağcıl iletişimin uluslararası faaliyet alanının bir sonucudur.³² Eski zamanlardaki ticaret ile günümüzdeki çağcıl ticaretin farkı anlatılırken, günümüzde internet üzerinden ticaret bağlantılarının kurulması ile mal ve hizmetler satın alınmaktadır denilmektedir. Taşımacılıktaki sanayi toplumu ve küresel sürecin etkisi vurgulanmıştır. Uçak, gemi, tren, tır ve kamyonlar ile ticaret mallarının bir yerlere ulaşımının nasıl kolaylaştığı ifade edilmeye çalışılmış öğrenciye eski ile yeni zamandaki ticaret anlayışının farkı belirtilmiştir. Önceleri ekonomik ilişkileri engelleyen mesafelerin küresel çağda problem olmaktan çıktığı anlatılan 187. sayfada Amerika’ya gitmenin bile uçakla en fazla 10 -12 saat sürdüğü aktarılmıştır. Bu örnekle her alanda oluşan değişimin bütün yaşam koşullarına etki ettiği anlatılmıştır.

Kitabın 189. sayfasında bilgisayarın yolculuğuna değinilmiştir. Bilgisayarın internet sayesinde dünyayı ayağımıza getirdiği anlatılmıştır. Mesela Tayvan’daki bir fabrikada üretilen bilgisayarın ülkemize gelişi anlatılmıştır. Bu yolculuk serüveni anlatılırken bilgisayarın, gemilere aktarılması buradan Hint Okyanusu, Kızıldeniz, Süveyş Kanalı ve Akdeniz’den Mersin Limanı’na gelişi anlatılarak küresel ticarete bir kez daha vurgu yapılmıştır. Burada sosyal bilgiler ders kitaplarında harita kullanımının eksikliğini tekrar görüyoruz. Şu çok net olarak karşımıza çıkmıştır ki küresel kavramların kullanıldığı yerlerde haritadan çok az yararlanılmıştır.

³¹ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.186.

³² A. Giddens, *Sosyoloji*, s. 450.

Kitabın 190. sayfasında yer alan “*Hepimizin Dünyası*” ünitesinde küresel dünya kavramı üstü kapalı anlatılmıştır. Peri bacaları, Selimiye Camii, Ayasofya, Sümela Manastırı, Topkapı Sarayı tanımlanmış ve dünya ortak miras listesine alınmış dokuz eserin ülkemizdeki varlığından belirtilmiştir.³³

Mısır'daki Piramitler, Çin'deki Çin Seddi, Halya'daki Pizza Kulesi, Brezilya'daki Amazon Ormanlarından bahisle diğer ülkelerdeki dünya ortak mirası konusuna da değinilmiştir.³⁴

Dünya ortak mirasının korunmasına yönelik kurulmuş Sivil Toplum Kuruluşları'ndan en önemlisi olan UNESCO'dan bahsedilerek Birleşmiş Milletler nezdinde bir yan kuruluş vasıtasıyla gözetlendiği aktarılmıştır.³⁵ “*Ülkemizde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kuruluşu*” oluşturulduğu anlatılarak öğrencide farkındalık oluşturulmak istenmiştir.³⁶

Kitabın 192. sayfasında “*Gezelim, Görelim, Tanıyalım*” başlığıyla anlatılan konu en önemli iletişim konularından olan “Turizm”dir. Burada insanların ve toplumların başka insan ve toplumların kültürlerini ve insanlarını tanıma olanağı bulması ve buraları gezmeye giden insanların ekonomik içerikli yatırımlar yapmaya fırsat edindiği bunun ekonomik ve sosyolojik katkıları olduğu anlatılmaya çalışıldığı gözlenmiştir.³⁷ Turizm konusu küreselleşmenin en önemli kavramlarından biridir; ancak yine bu konu anlatılırken harita ve slâyttan yararlanılmadığını görüyoruz. Slâytlar ile doğal güzelliklerimiz ve dünyadaki doğal güzellikler anlatılarak öğrencideki farkındalık konusunda daha etkin kalıcılık elde edilebilir di. Bu konu da bireyler arasında başlayan yakınlaşmanın toplum ve devletlerarasında da devam ettiği anlatılmış, küresel çağın sorunları çözmedeki en önemli ögesi olan iletişim döneminin etkisi vurgulanmıştır.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları kavramsal anlatımın fazlaştığı ve sunulan bilgilerin arttığı bir kitaptır. Kavramlar öğrencilerin yaş guruplarına uygun bir şekilde anlatılmıştır.

³³ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.190.

³⁴ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.190.

³⁵ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.191.

³⁶ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.191.

³⁷ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.192.

3.1.3. İLKÖĞRETİM 6. SINIF

İlköğretim sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarındaki küreselleşme kavramları ve bu kavramların küreselleşmeye etkisine bakacak olursak “*Yeryüzünde Yaşam*” ünitesinde “*Mağaradan Büyükşehre İnsanın Serüveni*” başlığı altında insanlığın tarihsel gelişimiyle beraber tarih, çağ ve devirler anlatılmıştır.³⁸ Bu bölümde M.Ö 3200 yılında yazının bulunuşu ile insanlığın yaptığı kalıcı buluş ve bilgilerin gelecek toplumlara aktarılmasının kolaylaştığı ve yazının bulunuşundan sonraki dönem hakkındaki bilgilerimizin hızla arttığına değinilmiştir. Yazının bulunuşunun öncesi tarih öncesi devirler sonrasının ise tarihsel devirleri adı ile anılması yazının bulunuşunun insanlık açısından önemini vurgulamaktadır. Bugünkü küresel toplumun oluşumundaki temel parametrelerin başında yazı gelmektedir.

Tarihin çağlara ayrılmasındaki en önemli gerekçe nin bütün insanlığın ve bütün kurumların etkilendiği önemli olaylara dayandığı anlatılmıştır. Bu olayları n toplumu ve insanlığı derinden etkilemesiyle belirlenmesi küreselliğin eskiden beri olduğunu ancak günümüz kadar baskın bir özellik taşımadığını örtülü olarak aktarmışlardır.

Kitapta “*Yeryüzünde Yaşam*” ünitesinde 1350 yılında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi sonrasında hem sanayide işgücü açığının ortaya çıkması hem de köylerde insan gücünün yerini makinelerin alması köyden şehre göçü başlatmış olduğuna değinilmiştir. Böylelikle madenleri bol, sanayi ile ticaretin yaygın, ulaşımın kolay olduğu şehirlerin hızla büyüdüğü ve şehirleşme açısından günümüz küresel toplumun temellerinin atılmış olduğu anlatılmıştır.³⁹

Sanayi Devrimi ya da Endüstri Devrimi, Avrupa’da 18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşların üretime uygulanması ve buhar gücüyle çalışan makinelerin makineleşmiş endüstriyi doğurması, bu gelişmelerin de Avrupa’daki sermaye birikimini n artmasına neden olduğuna değinilmiş ve bu anlatımla sanayi devriminin ticarete yaptığı katkı anlatılmak istenmiştir. Sanayi devrimini 16. ve 17. yüzyıldaki dinsel, siyasal, bilimsel ve felsefi düşünceler hazırlamıştır. 17. yüzyılda “*Aydınlanma Çağı*” filozofları bilimsel yöntemi ve rasyonel düşünme ilkelerini geliştirmişlerdir. Fransız İhtilalı aracılığıyla bu

³⁸ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Hazırlayanlar: Doç.Dr. Enver Kolukısa, Halil Tokcan, Bülent Akbaba), A Yayınları, Ankara, 2007, s.44.

³⁹ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.47.

düşünceler Avrupa'ya yayılmıştır. 17. yüzyılın bilimsel buluşları, sanayi devriminin teknolojik gelişmelerine kaynak oluşturmuştur. Pozitivizm ve post-pozitivizm bu dönemi takip eden süreçtir. Bu kavramlara değinilmemiştir.

Kitabın 65. sayfasında “*Kavimler Göçü*” nün tarihsel serüveni ve bu olayın toplumsal yapı üzerindeki etkisi anlatılmıştır.⁴⁰ Ayrıca o dönemin en önemli küreselleşme olayı olduğu da aktarılmıştır. Bugünün batı medeniyet yapısının varlığının coğrafi keşiflerle olduğu buna mukabil bu bölgelerde Türklerin giydiği pantolon ve ceketin Avrupa'ya yayılması ile bu etkileşimin sadece siyasi olmadığı kültürel alanda dâhil birçok konuda etkileşimin olduğu anlatılmıştır. Toplumsal dönüşümlerin en önemlilerinden olan bu olay siyasi, sosyal ve ekonomik sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Öğrencide uyandırılmak istenilen farkındalık bu yöndedir.

“*İpek Yolunda Türkler*” ünitesinin 74. sayfada ipek yolu anlatılmıştır.⁴¹ İpek yolu Çin'den başlayarak Anadolu ve Akdeniz aracılığıyla Avrupa'ya kadar uzanan dünyaca ünlü ticaret yoludur. İpek Yolu, Doğu ve Batı arasındaki maddi ve manevi alışverişe önemli katkı yapmıştır. İpek ve Baharat Yolu ile dönemin ticaret yolları üzerinde bulunan yerlerde insanların karşılıklı etkilenmelerinin görüldüğü anlatılmıştır. Aslında ticaretin eski zamanlardan beri toplumları derinden etkileyen sonuçları olduğunu görmüştük. İpek Yolu Asya'yı Avrupa'ya bağlayan bir ticaret yolu olmasının ötesinde, 2000 yıldan beri bölgede yaşayan, kültürlerin, dinlerin, ırkların da izlerini taşımakta ve olağanüstü bir tarihsel ve kültürel zenginlik sunmaktadır. Bu yüzden uzun geçmişe sahip olan İpek Yolu, dünya medeniyetinde çok önemli rol oynadı. Son yıllarda UNESCO tarafından ortaya çıkarılan İpek Yolu ile ilgili yeni araştırma planında İpek Yolu, Doğu ve Batı arasındaki diyalog ve teması artırdığı için “*Diyalog Yolu*” olarak da adlandırıldı. Günümüzde Orta Asya Türk Cumhuriyet'lerinin bağımsızlığıyla İpek Yolu'nun hem ticaret yolu hem de tarihi ve kültürel bir değer olarak yeniden canlandırılmak istenmesi geçmişten günümüze toplumsal etkileşimin göstergesi olması açısından önemlidir.

⁴⁰ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.65.

⁴¹ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.74.

Kitabın 100. sayfasında “*Ülkemizin Kaynakları*” ünitesinde ülke ekonomisinin en önemli gelir kaynağından bahisle “*Turizm*” anlatılmıştır.⁴² Turizm merkezlerinin insan, toplum ve ülkeler arasındaki önemli iletişim kaynağı olduğu anlatılmıştır.

Turizm, dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan geziler ve bir ülkeye veya bir bölgeye gezmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümüdür. Turistik gezi, insanların sadece bir yerden bir yere gitmesi değil kültürel, ekonomik ve toplumsal olarak da iletişim içinde olmalarıdır. Turizm sayesinde insanlar hem diğer ülkelerin güzelliklerini görmüş bilgi edinmiş olurlar hem de gittikleri ülkeye gördükleri yerler karşılığında para kazandırır. Yani turizm ziyaret edilen ülkenin ekonomisine de büyük katkı sağlamasının yanında toplumlar arasındaki en önemli iletişim kaynağı haline gelmiştir. Kitapta turizmin küreselleşmeye yaptığı katkı bu açıdan anlatılmıştır.

Sarmal eğitim programı açısından yıl ilerledikçe konular biraz daha açılımlı olarak öğrenciye aktarılmıştır. Turizm de bunlardan biridir ancak bir önceki sınıflarda olduğu gibi harita ve slâyt kullanımı eksikliği ve özellikle harita ile eğitim yapılmamasının eksikliği göze çarpmıştır.

“*Ülkemizin Kaynakları*” ünitesinin 109. sayfasında “*Küresel Isınma*” ile beraber oluşan doğal felaketlerin en önemlisi olan su sıkıntısı anlatılmıştır.⁴³ Bu sıkıntının dünyalının temel sorunu olduğu ve küresel dünyanın bir çıkmaz içinde bulunduğu anlatılmak istenmiştir. Dünya Meteoroloji Örgütü Su Komisyonu’nun açıkladığı veriler verilerek dünya insanların karşısında bulunan büyük tehde dikkat odağı oluşturulmak istenmiştir. Dünyadaki tüm su kaynaklarının hızla tükendiği bunda insanlığı etkileyecek siyasi, sosyal, ekonomik sorunlara yol açacağı anlatılmak istenmiştir. Küresel çağın sorunlarının da küresel olacağını anlatabileceği en önemli örnek olduğunu söyleyebiliriz.

⁴² 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.100.

⁴³ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.109.

Kitapta “*Demokrasinin Serüveni*” ünitesinde “*Demokrasinin Gelişimi*” anlatılmıştır.⁴⁴ İnsanlığın zaman içindeki bu gelişimini ve günümüz küresel çağın en önemli değeri olan demokrasinin tarihsel süzgeç içindeki serüveni anlatılmıştır.

İlk demokrasi örneği Atina’dan, Roma’daki yurttaşlık anlayışına buradan 12 15 Magna Carta Antlaşması ile kralın yetkilerinin sınırlanması hak ve özgürlüklerinin tanınmasına giden süreç anlatılmıştır. Balkanlar’a göç eden Yunan kabilelerin kurmuş olduğu Yunan şehir devletleri demokrasinin ilk temellerinin atıldığı yerlerdir. Antik Yunan uygarlığının zirveye çıktığı, en çok geliştiği dönemler İskender yönetiminde olmuştur. Antik Yunan kültürünü batıda Makedonya’dan doğuda Hindistan’a, kuzeyde Fergana’dan güneyde Mısır çöllerine kadar yaymıştır. Antik Roma, MÖ 9. Yüzyılda İtalya Yarımadası’nda kurulan Roma şehir devletlerinden doğarak tüm Akdeniz’i çevreleyen muazzam bir imparatorluk haline gelen medeniyetin adıdır. Yaklaşık 12 yüzyıl boyunca varlığını sürdürmüş olan Roma uygarlığı bir monarşiden oligarşiye ve cumhuriyetin bileşimi bir demokrasiye ve daha sonra da otokratik bir imparatorluğa dönüşmüştür.

Roma uygarlığının, kültürel olarak yoğun biçimde ilham ve örnek aldığı medeniyet Antik Yunan medeniyetidir. Antik Roma Batı dünyasındaki hukuk, savaş, sanat, edebiyat, mimari, teknoloji ve dil konularının gelişimine büyük katkıda bulunmuştur ve hâlen de günümüz dünyası üzerinde büyük etkiye sahiptir. Bu konu ile küreselleşmenin geçmişten günümüze etkisi ve geçmişte de günümüz kadar olmasa da var olan bir küresel anlayışının varlığını gösterir. Buradan devam ederek demokrasinin gelişimi anlatılmaya devam edilmiştir. Demokratik gelişim sürecinin Avrupa merkezli bir anlayışla anlatılması ise bir hatadır.

Magna Carta vatandaşların özgürlüklerini belirlemekten çok toplum güçleri arasında bir denge kuran bir anlaşmadır, kralın sonsuz olan yetkilerini din adamları ve halk adına sınırlamıştır. Bu konu ile demokrasinin gelişiminin tarihsel süreci anlatılmıştır.

Kitabın 147. sayfasında, 1295’te I.Edward’ın ilk modern meclisi toplaması hemen devamında Coğrafi Keşifler sayesinde oluşan burjuvanın zenginleşmesi ve

⁴⁴ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.146.

yönetimde hak iddia etmesinin getirdiği sonucun parlamenter demokrasi olduğu anlatılmıştır. Coğrafi keşiflerle barutun Avrupa'ya taşınması derebeyliklerin yıkılmasına güçlü krallıkların oluşmasına Reform ve Rönesans hareketleri ile Avrupa'da matbaanın icadıyla kitapların yayılması sonucunda bilimin ve fikir özgürlüğünün gelişmesine büyük katkı sağladığı anlatılmıştır.⁴⁵ XVII. ve XVIII. yy. da bazı yazarların temsilcisi olduğu “*doğal hukuk anlayışı*” ile insan hakları düşüncesinin gelişmeye başladığı aktarılmıştır. Bu anlayış insanın doğuştan sahip olduğu bir takım vazgeçilmez ve devredilmez hakları olduğunu ve hakların devletin varlığından önce geldiği anlayışını getirdiği de anlatılmıştır. Doğal hukuk anlayışının ilk etkisini İngiltere’de göstermesi akabinde 1628 yılında İngiltere Haklar Dilekçesi, 1689 da İngiliz Parlamentosu Haklar Bildirgesi’nin günümüz küresel anlayışının ilk aşamaları olduğu anlatılmıştır.

Küreselleşmeyi “hegemonya” kelimesiyle eşdeğer tutabiliriz. Yani bir devlet, topluluk veya kişinin başka bir devlet veya kişi üzerinde baskı sistemini kurması ve bunları dayatmasıdır. Buradaki hegemonya batılı hâkim devletlerin Latin Amerika, Asya ve Afrika’daki gelişmekte olan ya da geri kalmış ülkelere uyguladığı yaptırımlardır. Tarihsel kökende baktığımızda Chomsky bu kavramın kökü sömürgecilik tarihiyle eşdeğerdir demiştir. Columbus’un 1492 ‘de Amerika’yı keşfi ile devam eden 150 yıl içerisinde sadece Amerika’da 100 milyonun üzerinde insan katledilmiştir.⁴⁶ Hep demokratik yapı ileriye doğru gitmemiştir. Bu örnek bazen insanoğlunun şahsi çıkarları gereği demokrasiyi sekteye uğrattığının bir örneğidir. Kitapta bu konuya girilmemesi ve kıyaslamaların yapılmaması önemli bir eksikliktir.

Bu bilgiler sade bilgilerdir. Düşünsel anlamda felsefi bilgiler kitapta yer almamıştır. Bu bilgilere yorum olarak şunlar eklenebilirdi. Demokratik yapının önemli gelişim aşamalarından en önemlisi de 1750’lerde başlayan Aydınlanma Felsefesi’dir. Aydınlanma felsefesi ya da 18. yüzyıl felsefeleri genel olarak insanın kendi yaşamını düzenlenmesini yeniden gündeme almış, hem düşüncenin hem toplumsal yaşamın köklü değişimlere uğrayacağı bir sürecin fikrinsel / felsefi başlatıcısı olmuştur. Bu yüzyılın sonlarına doğru meydana gelen Fransız Devrimi (1789) ve ardında gerçekleşen modernleşme süreçleri, düşünsel anlamda etkilerini ve kaynaklarını aydınlanma

⁴⁵ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.147.

⁴⁶ Naomi Chomsky, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye*, Ütopya Yayınları, İstanbul, 2001, s.18.

felsefesinde bulmaktadır. Bu konuya pozitivist dönem ve post-pozitivist dönem eklenebilir.

Din ya da tanrı merkezli toplumsal yapının ve düzenlemelerin yerini bu süreçte akıl merkezli toplumsal düzenlemeler arayışı alır. Geniş ve genel anlamıyla aydınlanma, ortaçağda hüküm süren dünya görüşüne karşı yeni bir dünya görüşünün ortaya çıkması ve temellendirilmesi olarak belirtilir. Bu yüzyıl yeni bir ideal ile tarih sahnesinde yer alır; bu ideale göre, aklın aydınlattığı kesin doğrulara ve bilginin ilerlemesine dayanan entelektüel bir kültür egemen olmalıdır ve bu kültür sonsuz bir şekilde ilerlemelidir. Böylece ilerleme ideali, insanın geleneğin köleliğinden kurtularak sürekli mutluluk ve özgürlük yolunda gelişeceği düşüncesine dayandırılır. Aydınlanma felsefesinin kaynağı Rönesans Felsefesi ve özellikle de 17. Yüzyıl felsefesinin ortaya koyduğu ilkelerdir. Rönesans'tan itibaren düşüncenin tarihsel otoritelerden kurtulması, bilgi ve yaşam hakkında akla ve deneyime dayanmaya başlaması söz konusudur. 17. yüzyıl da bu gelişmeler sistemleştirilip temel ilkelere dönüştürülmeye başlanmış, rasyonalizmin belirginleştiği bu yüzyılda aydınlanma felsefesinin düşünsel temelleri bir anlamda hazırlanmıştır. Sekülerleşme, Aydınlanma Felsefesi'nin ve genel anlamda aydınlanmacılığın her tür girişiminde temel olmuş olan bir yönelimdir. Bu teknolojik gelişmenin olmasındaki en önemli düşünsel değişim olmuştur. Öğrencide uyandırılmak istenen temel anlayışın tarihsel süreçteki bilgilendirme olmakla beraber yorumsal bilgiler birlikte aktarılmalı idi. Aydınlanma felsefesinin, sekülerleşmenin pozitivist dönem ve post-pozitivist dönemin anlatılmaması günümüze gelen sürecin önemli bir kısmının eksik kalması demektir.

Kitabın 148. sayfasında 18. yüzyıl felsefesinde bir yanda rasyonalizmin öte yandan empirizmin güçlenmesi ve bunlardan meydana gelen teorik sorunların yeni bir takım sentezlerle aşmaya çalışılması anlatılmıştır.⁴⁷ Özgürlük, eşitlik ve kardeşlik sloganıyla Toplum Sözleşmesi anlayışının ortaya çıkması ve 1776 da Virginia (Virjinya) Haklar Bildirgesi ve sonucunda meydana gelen 1789 Fransız İhtilal'i anlatılmıştır. Bu sürecin bugünkü demokratik toplum anlayışı ve insan haklarının yaygınlaşmasının ön adımları olduğu öğrenciye anlatılmak istenmiştir.

⁴⁷ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.148.

II. Dünya savaşının sonucunda 1945'te Birleşmiş Milletler An tlaşması ve 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 'nin kabul edilmesinin küreselleşmenin devam eden süreci olduğu anlatılmıştır. Bu bilgilerin akabinde bu tarihten sonra bütün dünya'da başlayan insan hakları bildirgelerinin yayınlandığı anlatılmıştır. Aslında bugünün en önemli değer yargısı olan demokratik, epistemolojik birey anlayışının gelişim sürecini tamamlayan etmenler anlatılarak farkındalık sağlanmak istenmiştir.

Kitabın 149. sayfasında günümüzde (2008) geçerliliğini koruyan Berlin Duvarı'nın yıkılışı ve Sovyetlerin dağılışıyla bütün dünyayı kasıp kavuran gelişmelerin kaynağının bu olaylara dayandırılması dünyanın neresinde toplumsal bir gelişme olsa bütün dünyanın etkilendiği olgusunun yeniden aktarıldığını göstermiştir.⁴⁸

Kitabın 6. ünitesinde demokrasi kavramının gelişimi anlatılmakla beraber günümüz siyasal yapılanmaları arasındaki ilişkinin temel ö ğesi olan para anlatılmıştır. Bireysel gelişime ayrılan paranın yanında dünyada en çok paranın uyuşturuğu ve silaha yatırıldığı buralara aktarılan paranın açlık ve sefaletle ayrılan paranın ekonomik boyutuyla kıyaslanamayacak kadar korkunç olduğu sayısal veriler verilerek aktarılmıştır. Yine bu ünite insanların temel haklarını karşılamak ve bazı haklardan mahrum kalan insanlara yardım etmek için evrensel ve yerel bazı kuruluşların olduğu bunlar vasıtasıyla buradaki bireylere ulaşılarak yardım ve bilgilendirme yapılabileceği anlatılmıştır. Burada evrenselin ayrı olamayacağına dikkat çekici bir örnekte kuş gribi vakasının anlatılmış olmasıdır. Bu örnekte günümüz sanayi sonrası dönemin yaşadığı dramatik bir örnektir. Bir yerde (Çin) ortaya çıkan bir salgının tüm dünyalıyı tehdit edebildiği ve bununla bu kadar hızlı yayılmasının küresel çağdan kaynaklandığı anlatılmak istenmiştir.

İnsan haklarının tarihsel gelişim süzgeci kitabın 154, 155, 156, 157, 158 ve 159. sayfalarında birkaç örnekle beraber anlatımının yapıldığı görölmektedir. Bu örneklere baktığımızda Hamurabi Yasaları, Hz. Muhammed'in Veda Hutbesi, Magna Carta, Sultan Süleyman'ın Kanunnameleri, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, Kanun-i Esasi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile bütün toplumların yaptığı katkı anlatılmıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla ölkemizde

⁴⁸ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.149.

gelişen demokrasi kavramı da anlatılmıştır. Dünya ve Türkiye eksenli anlatılan bu konular küresel çağın insan hakları oluşum sürecine yaptığı katkı olarak karşımıza çıkmıştır.

Kitabın 160, 161, 162, 163. sayfalarında kadın haklarının gelişimi ve “Evrensel Kadın Hakları” anlatılmıştır.⁴⁹ Bu konunun ayrı olarak işlenmesi günümüzde de hep tartışılan bir konuya atıfta bulunulması küresel yaşamın önem verdiği olguların bu dönemde öğrenciye aktarıldığının göstergesidir.

Kitapta elektronik yüzyıl ünitesinin 172. ve 173. sayfalarında gelişen bilimsel ve teknolojik kavramlar anlatılmıştır. Bu bölümde teknolojinin ulaştığı son nokta olarak “Nanoteknoloji” tanımına yer verilerek bu konuya dikkat çekilmeye çalışıldığını görmekteyiz.⁵⁰ Kitabın 174. sayfasında uzay teknolojisi anlatılarak günümüz toplumsal yapısının geldiği son nokta aktarılmıştır. Burada küresel çağın kavramlarına vurgu yapılarak “düşünebilen makineler, robot hayvanlar, uçan otomobiller” gibi küresel çağın sonunda bunlara ulaşılabilceği anlatılarak öğrencilere hayalî aktarım da yapılmıştır.⁵¹

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında bir alt sınıftaki kavramlar detaylandırılmıştır. Ayrıca yeni kavramlar eklene rek bu dönem öğrencilerinin farkındalığı arttırılmıştır.

3.1.4. İLKÖĞRETİM 7. SINIF

İlköğretim sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında iletişim, insan ilişkileri ve özgürlük üzerine panel adı altında küresel çağın iletişim boyutu anlatılmıştır.⁵²

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “kitle iletişim özgürlüğü”, “kitle iletişim araçları”, “kitle iletişim araçlarının gösterdiği gelişim süreci” anlatılmış bununla beraber günümüz evrensel yaşamına bu iletişim araçlarının sağladığı faydadan bahsedilerek bu iletişim araçlarının olumlu ve olumsuz yönleri örneklerle anlatılmıştır.

⁴⁹ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 160, 161, 162, 163.

⁵⁰ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 172, 173.

⁵¹ 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.174.

⁵² 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Hazırlayanlar: Mecit Mümin Polat, Niyazi Kaya, Miyase Koyuncu, Adem Özcan), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 22.

İletişim ve insan ilişkileri ünitesinde iletişim araçlarından televizyon anlatılmış ve televizyonun çocuklarımızın eğitimine yaptığı etki ile basın yayın kuruluşlarının evrensel insan hakları açısından özel yaşamın gizliliğine verdiği önem anlatılmıştır.⁵³ Çok sade bir anlatımla anlatılan bu konu çok önemlidir. Son zamanlarda medya ve sosyal yaşam üzerine çok tartışma yaşanıyor. Özellikle televizyonun yerel değerleri yok ettiği ve küresel anlayışa sahip uyuşuk bir toplum oluşturduğu kanaati uyanmıştır. Bilim dünyası televizyonun eğlendirici temalar sunmasını normal karşılıyor ancak televizyonun her şeyi eğlendirici olarak sunmasını sosyolojik yaşam açısından çok fazla tehlikeli buluyor. Televizyon olumlu ve olumsuz yönleri ile küresel yaşamın vazgeçilmez bir ögesi olmuştur. Televizyonun kültürel yozlaşma ve uyuşuk bir toplum haline gelmemize neden olabileceği tartışılan bir konudur. Kitapta televizyon izlemenin adabı ve bağımlı televizyon izleyicisi olmamızı engelleyecek temel öğelere önemle değinilmemesi bir eksikliktir. Özellikle de bağımlı televizyon izleyiciliğinden uzak kalabilmek için neler yapılması gerektiği bir uzman görüşü ile kitapta yer almalıydı.

Kitabın 56. sayfasında “*Haçlı Seferleri*” anlatılmıştır. Haçlı Seferleri’nin Batı Avrupalı Hristiyanların dinlerince kutsal sayılan Kudüs ve Filistin’i Müslümanlardan geri almak istemeleri, Avrupa’nın içinde bulunduğu yoksulluk, Müslümanlardan kaynaklanan korku ve endişe, ticaret yapma isteği, papanın teşvikleri, şövalye ve senyörlerin macera istekleri nedeni ile gerçekleştiği aktarılmıştır. Bu seferler ile o dönemin öğrenciye aktarılması günümüz küresel dünyasının oluşumunu anlaması açısından önemlidir. Günümüz toplumlarının temel yapı sının oluşmaya başladığı dönemdir. Öğrencinin günümüzü anlaması bu dönemi iyi tahlil etmesinden geçer.⁵⁴

Haçlı seferleri konusunda, haçlıların Anadolu’dan Kudüs’e yaptıkları seferlerde karşılaştıkları yeni bilgilerin Hristiyan inancına ait birçok tabunun yıkılmasına neden olduğu anlatılmıştır. Doğu ve Batı arasındaki bu iletişim savaş yoluyla olmuştur ancak bu sekiz haçlı seferinin sonunda dünya da önemli değişimlerin özellikle batı toplumunda kendini gösterdiği anlatılmıştır. Esir düşenlerin serbest kaldık tan sonra

⁵³ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.25.

⁵⁴ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 56.

kendi toplumlarına buraları anlatmasıyla var olan önyargının zaman içinde belirgin bir şekilde değiştiği 57. sayfadaki örneklerle anlatılmıştır.⁵⁵

Geçmişte uzun zaman sürecinde de olsa mutlaka bir etkileşim olduğunu tarih bize gösterir. Günümüz sanayi sonrası küreselleşen toplumun diğer dönemlerden tek farkı etkilemenin ani ve hızlı bir şekilde evrensele yaptığı etkidir.

Küresel dönem açısından Haçlı seferleri nin yapıldığı dönem ile küresel toplum arasındaki fark sanayi toplumunun iletişim araçlarındaki gelişmelerinden kaynaklanan hızlı değişimdir.

Kitabın dikkate değer konularından biri de farklı bir açıdan bakacak olursak Osmanlı Devleti’dir. Kitabın 64. sayfasında anlatılan Osmanlı Devleti’nin önemli ticaret yollarını ele geçirmesiyle buralarda Osmanlı etkisinin oluşmaya başladığı ve Osmanlı etkisinin özellikle kültürel açıdan etkili olduğunun anlatıldığını görüyoruz. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri’nin toplumlar üzerinde yaptığı etki (bu dönemde iletişim araçları daha çok ağırlıkta ve etkilidir) geçmişte belli bir dönem Osmanlı tarafından yapılmıştır. Ayrıca Osmanlı’nın İstanbul’u alması ve bunun sonucunda Reform ve Rönesans’a yaptığı dolaylı katkı küresel yapının oluşmasındaki Osmanlı etkisini bize gösterir.

Kitabın 72. Sayfasında Osmanlı’da farklı dinlerdeki insanların hoşgörü ile bir arada yaşadığı ve Osmanlı’nın “*hoşgörünün vatanı*” ilan edilmesinin geçmiş dönemde evrensel yapının Osmanlı’dan nasıl etkilendiğini ve toplumların birbirinden kopuk yaşayamayacağını ifade etmesi açısından önemli dir.

Kitabın 78. Sayfasında “*Etkiledik Etkilendik Ama Nasıl*” başlığıyla yaşamımızdaki başka kültürlerin etkisine ve bizim başka kültürlerle yaptığımız etkiyi konu edinmiştir. Burada Osmanlı’nın müzik, tekstil ve yaşam tarzı ile Avrupa’ya yaptığı etki de anlatılmıştır. Aslında haçlı seferlerinde anlatılan konu bu konunun da içeriğini tamamlamaktadır.⁵⁶

⁵⁵ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 57.

⁵⁶ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 78.

Kitabın “*Türk Tarihine Yolculuk*” ünitesinde Avrupa’nın 15. ve 16. yüzyılından itibaren sanat, edebiyat ve bilimsel alanda yaptığı sıçrama sonucu artık Osmanlı’da n etkilenen değil Osmanlı’yı etkileyen bir döneme girdiği anlatılmıştır. Bunun başlangıç noktasının da Haçlı Seferleri, Coğrafi Keşifler, Reform ve Rönesans olduğu daha önce öğrencilere anlatılmış idi. Günümüze kadar devam eden bu sürecin başlangıcının nas ıl olduğu 80. sayfada anlatılamaya çalışılmıştır.⁵⁷

Dünya tarihi açısından bakacak olursak bunların evrensele yaptığı katkı irdelenmelidir ve bu katkıların bütün toplumların yerelleşmesinin üzerinde evresel bir dünya kültürüne gidişinin resmini ortaya koymak tadır.

Kitabın “*Ekonomi ve Sosyal Hayat*” ünitesinde “*Devletler Nasıl Gelişir*” başlığıyla ticaretin devletler ve dolayısıyla toplumları nasıl etkilediği anlatılmıştır. Baharat Yolu ve İpek Yolu’nun toplumlar arasında yaptığı etkileşim anlatılmıştır. Geçmişteki küreselleşme kavramına en önemli etkiyi İpek ve Baharat Yolu’nun sağladığı anlatılmıştır.⁵⁸

İlk çağdan günümüze uygarlıkların en önemli etkinliklerinin ticaret olduğu anlatılmıştır. Kitabın 103. sayfasında Coğrafi Keşiflerin Avrupalılar için yararlı ve karlı olduğu ancak doğudaki ülkeleri olumsuz etkilediği anlatılmıştır. Gelişen ülkelerin bulunduğu ticaret yollarının yer değiştirmesi bu ülkelere olumsuz yansımış ve bu ülkelerdeki uygarlıkları etkilemiştir. Bu, gelişmiş batı ve sömürülen doğunun ortaya çıkmasının en önemli faktörüdür.

Ekonomi ve sosyal hayat ünitesinde “*Kol Gücünden Makine Gücüne*” başlığıyla anlatılan Sanayi İnkılâbı’nın Avrupa ülkelerini derinden etkilediği anlatılmıştır. Sanayi inkılâbının sivil toplum kuruluşlarından , ekonomik yaşam değışikliklerine ve sosyolojik değışmelerden kentsel sürece kadar evrensele yaptığı etki anlatılmıştır.⁵⁹

Sanayi inkılâbı zaman çizelgesi 105. sayfada anlatılmıştır. Sanayinin günümüzde de gelişimini devam ettirdiği ve özellikle elektronik sistemler ile enerji üretim alanındaki gelişimin daha fazla olduğu 105. sayfada anlatılmıştır. Bu otomasyon ve

⁵⁷ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 80.

⁵⁸ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 100.

⁵⁹ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 104.

elektronik sistemler ile enerji üretim imkânları teknolojilerin gelişmesini sağlamakla küresel yapının günümüz anlayışında varlığını sürdürmesini sağlamıştır.

Sanayi Devrimi makineleşmeyi getirdi. 18. yüzyılda başlayıp 19. yüzyılın ortalarına kadar süren bu endüstrileşme sürecine “*demir ve kömürün*” asıl enerji kaynağı ve hammaddeyi oluşturduğu “*makineleşme çağı*” denilebilir. Temel ve ayırıcı özelliği makine kullanımının yaygınlaşması sonucu büyük fabrikaların ortaya çıkmasıdır. Böylece, Avrupa’da temelde tarım işçilerinin toplumundan, fabrikalarda eşya üreten nüfusa doğru düzenli bir değişim olmuştur. Bu dönemde İngiltere’nin sahip olduğu zengin kömür yatakları bu devletin öteki devletler üzerinde ekonomik üstünlük sağlamasına yol açmıştır. Endüstri devriminin ilk aşamasında buhar, kömür ve demirin birleşimi önemli siyasal, ekonomik ve toplumsal sonuçlarıyla birlikte kendini göstermiştir. Sanayi toplumunun oluşmasının ön emli etkenlerinden biridir.

“*Zaman İçinde Bilim*” ünitesinde buluşların serüveni anlatılmıştır. Zaman içinde kurulan uygarlıklar özellikle de Mezopotamya, Mısır, Çin ve Hindistan’ın olduğu bölgelerde günümüze ulaşan küresel sürecin ilk temellerinin atıldığı öğrenciye anlatılmak istenmiştir. Bunlar “*Yazı, Takvim, Tekerlek ve Para*” olarak kitapta işlenmiştir.⁶⁰

Yazının bulunuşu, kayıtların tutulmasını sağlayarak maddi kaynaklar üzerindeki denetimin artışı ve büyük ölçekli düzenlemelerin gelişimini olanaklı kılmıştır. Dahası yazı, insanların geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki ilişkileri algılayışını değiştirmiştir.⁶¹

Tekerlek bütün çağların en önemli mekanik icadıdır. Hatta makinelerin çoğunda (saat, yel değirmeni, buhar makineleri) ve özellikle de günümüz küresel çağın otomobillerinde tekerlek ve tekerlek ilkesine dayalı dişli çarklar kullanılmıştır. Bu konu küresel yaşama etki eden en önemli etken olarak karşımıza çıkmıştır. Çünkü zaman da ve mekân da yakınlık sağlamıştır.

Takvimin Mısır’da bulunuşu coğrafi ve astronomi ilmini geliştirirken, yazının Sümerler tarafından icadı örf ve anelerin zamanla kaybolmasını engelleyen veya

⁶⁰ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 120.

⁶¹ A. Giddens, *Sosyoloji*, s. 43

zamanla yok olan toplumların silinmesini engellemiştir. Paranın Lidyahılar tarafından bulunması ile zamanla oluşan ticari yapı bugünün muazzam küresel dünyasına ulaşmanın ilk basamaklarını oluşturmuştur. Para ilk zamanlarda evrenselde zamanla ulusal bir özellik kazanmıştır. Günümüzde ulusal özellik önemini yitirmeye başlamıştır bunun yerini küreselleşen para almaya başlamıştır. Bunları örnekleyecek olursak Dolar'ın ve Euro'nun paranın yeniden küreselleşmeye başlamasının en önemli kanıtıdır. İlk zamanlarda para bütün toplumlarda altın ve ona değer eşyalardı. Lidyahılar parayı bulduktan sonra yerelleşen bu materyal zamanımızda özellikle Dolar ve Euro ile küreselleşmiştir.

“*Buluşların Serüveni*” konusuyla ilk çağ uygarlıklarını ve bunların bilimsel ve teknolojik çalışmalarının günümüze değin gelişen serüveni anlatılmıştır. 121. sayfada barutun ilk defa Çin'de üretilmesi konusuyla günümüz sa vaş teknolojisinin temeline gidilmiştir. Aslında bu serüven (barut) birçok tarihsel olayın bağlayıcısıdır. Tarihe damga vuran bu icadın, feodalitenin yıkılıp krallıkların kurulmasını bunun da Coğrafi Keşifler sonucu Reform ve Rönesans'a yaptığı etki ve bu sürecin sonunda toplumlar üzerinde büyük değişimler oluşturduğu anlatılmıştır. Bunun günümüz siyasal, sosyal ve ekonomik yapılanmasına yaptığı katkıya da vurgu yapılmıştır.

İlk defa Çinliler tarafında 12. yüzyılda kullanılan barut ilerleyen dönemlerde bütün Asya'da ve en sonunda da Avrupa'da yayılmıştır. Bu teknolojik gelişmenin dünyanın siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına yaptığı katkı küreselleşen dünya olgusunun oluşması sürecine verilen önemli örneklerden bir tanesidir.

Barutun küreselleşmeye katkısını daha detaylandıracak olursak Çin'de bulunan barut Türkler vasıtasıyla Müslüman Araplara geçmiştir. Haçlı seferleri sırasında Avrupalılar Müslümanlardan barut yapmayı öğrendiler. Top tüfek gibi ateşli silahlar yapılmıştır.

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul surlarını yıkan toplar yaptırması Avrupa krallarının işine yaramıştır. Krallar büyük toplar sayesinde söz geçiremedikleri derebeylerin şatolarını yıkmış, böylece krallar siyasi güçlerini arttırmışlardır. Avrupa'nın siyasi ve sosyal yapısında önemli değişimlere yol açmıştır. Ateşli silahlarda kullanılan barutun yol yapımında ve maden çıkarılmasında da kullanılması kapitalizme

olan katkısını da gösterir ki bu buluşun insanlara çok yönlü katkı yaptığını söyleyebiliriz. Öğrencinin bu konu hakkında bilgilenmesi çağ kavramı açısından önemlidir. Barut çağ açıp kapanmasına dolaylı katkısı olan önemli bir etkidir.

“*Zaman İçinde Bilim*” ünitesinde “*Söz Uçar Yazı Kalır*” başlığıyla yazının gelişim sürecine değinilmiştir. İnsanın iz bırakma tutkusunun günümüzden yirmi bin yıl önce mağara duvarlarına çizilen hayvan resimleriyle başladığı ve bu iz bırakma düşüncesinin günümüz evrensel yazı formatının ortaya çıkmasına vesile olduğu anlatılarak öğrencide farkındalık oluşturulmak istenmiştir.⁶²

Bilim insanının bilgisayarda on parmak yazı yazıp bilgisayarın belleğinde sakladığını biliyoruz. Yazının amacı değişmemiş olabilir ama yazı yazmak için kullanılan araçlar günümüzde değişmiştir. Bu bir süreç işidir. Bir toplumda ortaya çıkan ve genele ulaşan, toplumları derinden sarsan bunun akabinde tarihi çağlara ayıran gelişmelerden bilgilenmemize olanak sağlayan, tarihin oluşması ve bilginin aktarılmasındaki en önemli etken olan yazının küresele yaptığı katkının önemi vurgulanmıştır. Sosyal bilgiler ders kitabı, küreselleşmenin başlangıcını ve de en önemli kırılma noktasını yazının icadı ve ticaret olarak ele almıştır.

“*Zaman İçinde Bilim*” ünitesinde “*Bilimin Mirası*” başlığıyla, bilimin gelişimi ve toplumlardan birbirlerine miras kalan bilimin süreci aktarılmaya çalışılmıştır.⁶³ İlk çağ uygarlıklarının oluşması buna İslam medeniyetinin özellikle Suriye ve Mısır eksenli fetihleriyle bu ilk çağ medeniyetini alıp bu medeniyete yaptığı katkı ve burada oluşan medeniyetin haclı seferleriyle Avrupa’ya akabinde günümüz küresel anlayışın doğuşuna sebep olan Reform ve Rönesans hareketlerine giden süreç anlatılmıştır. Bu anlatılan konular günümüz küresel anlayışının tarihsel serüvenini anlamak açısından önemlidir. İlginç bir örnek vermek gerekirse 127. sayfada Biruni’den bahsedilmiştir. Biruni’nin, 1973 yılında doğumunun 1000. Yıl dönümü nedeni ile UNICEF tarafından bütün dünyada anlatıldığı ve farklı ülkelerde adına pul bastırılmasından bahsedilmiştir. Burada günümüz uygarlığına katkıda bulunan önemli kişilerin yani bilim insanlarının evrensele yaptığı katkı nedeni ile birçok ülke tarafından sahiplenilmesi çok önemlidir. Öğrencilere dünya kültürüne katkı yapan insanlar hakkında bilgi verilerek küresel

⁶² 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.124.

⁶³ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.126.

dünyanın oluşumuna katkı yapan kişilerin öğrenciler tarafından bilinmesi sağlanmak istenmiştir.

Evreselin gelişimine katkıda bulunan insanların birçok insan ve toplum tarafından hatırlanmasının temel ögesi değişim ve gelişime yaptığı olumlu katkının önemidir. Değişim ve gelişim yerel kültürün dışına çıkmayan devletleri ve toplumları yok etmiştir. Evrensel doğru gelişimin kaçınılmazlığıdır vurgu bu yönde yapılmıştır. Küresel çağda bunun daha kaçınılmaz bir olgu olduğunu görmekteyiz.

“*Zaman İçinde Bilim*” ünitesinde Rönesans ve Reform hareketleri de anlatılmıştır. Rönesans döneminin yaratıcılığının esas yürütücü gücü tüccarlardır. Bunlar en kârlı ticaretin hangi alanda olduğunu araştırdılar ve bu yoldan sağladıkları zenginlikleri sanat ve endüstri yeniliklerine yatırdılar. Rönesans; Floransa, Venedik, İngiltere, Portekiz, Hollanda gibi küçük kent-devletlerinde ya da metropollerde doğmuştur.⁶⁴

11. yüzyılın sonundan itibaren başlayan Haçlı Seferleri sırasında Avrupalılar Müslüman ülkelerdeki parlak medeniyetle ilk defa karşı karşıya gelmiştir. Daha sonra bu medeniyet Endülüs Emevîleri vasıtasıyla Avrupa’ya geçmiştir. İslâm âlimlerinin fen sahasında verdiği eserler Avrupa dillerine çevrilmiş ve okutulmuştur. Böylece batıda ilmi sahada ilerleme ve teknik gelişmelerin temeli atılmıştır.

Avrupa’da sanat ve bilimin geliştirilmesi için girişilen ve daha sonra Rönesans adı verilen asıl hareket ise 1453’te İstanbul’un fethini müteakip ilk defa ciddi bir şekilde İtalya’da ortaya çıktı. Rönesans’ın bilim insanına yaptığı katkı, fikir ve düşünce özgürlüğü olarak öğrencilere anlatılmıştır. Bu döneme katkısı olan insanlardan bahsedilmiştir. Reform konusunda da kilise egemenliğinin yıkılarak bilimin önünün açılmasının önemi vurgulanmıştır. Reform’un 15. ve 17. yüzyıl boyunca tüm Avrupa’yı etkileyen Katolik kilisesine karşı yapılmış dinsel bir hareket olduğu aktarılmıştır.

Katolik kilisesinin aşırı zenginleşmesi ve yozlaşması, siyasetle ve dünyasal etkinliklerle daha fazla ilgilenmeye başlaması birçok din adamının tepkisini çekmiş ve Reform hareketlerine yol açmıştır. Reform hareketleri önce Almanya’da sonrasında ise

⁶⁴ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 132, 133, 134.

Fransa, İngiltere ve Kuzey Avrupa ülkelerinde de etkili olur. Bu reform hareketi Hristiyanlığın büyük üç mezhebinden Protestanlığın doğmasına neden olmuştur.

Özellikle Martin Luther'in bu döneme yaptığı katkı anlatılmıştır. Başarılı Reform hareketi ilk defa Almanya'da Martin Luther ile başlamıştır. Bunun nedeni de Almanya'nın birleşmesinden önce birçok bağımsız devletin olmasından dolayı özgür bir ortamın bulunmasıdır. Bunun aslında Hristiyan batının dönüşümünün bir miladı olduğu belirtilmiştir. Bilimsel gelişmenin Hristiyanlığı etkileyerek yeni bir anlayışın ortaya çıktığının önemle üzerinde durulmuştur. Reform, yeni bir bakış açısının oluşmasına ve günümüz siyasi, felsefi ve sosyolojik söyleminin ortaya çıkmasına neden olan temel kırılma noktalarından biridir.

Diğer tarafta Galileo örneği verilerek Galileo'nun Keplere yazdığı mektup anlatılmıştır. Galileo'nun Keplere yazdığı mektupta bilim insanlarının çalışmalarını yaparken çeşitli sıkıntılarla karşılaştığı anlatılarak geçmiş dönemde taassup anlayışının bilime yaptığı baskı öğrencilere anlatılmak istenmiştir. İşte burada Reformla başlayan sürecin kilisenin baskısını ortadan kaldırması bu tarz örneklerle desteklenerek aktarılmıştır.

Rönesans ve Reform hareketlerinin Avrupa'nın değer yargılarını değiştirmesi eğitim ve öğretimin kiliseden alınarak laik bir eğitim sisteminin kurulmasına neden olduğu anlatılmıştır. Bunun bilimde ilerlemeyi ortaya çıkardığı bilim ve teknikteki ilerlemenin endüstri devrimini ortaya çıkardığı vurgulanmıştır. El tezgâhlarının yerini fabrikaya bıraktığı üretilen malların iç pazarda doyum noktasına ulaştığında da ülkelerin dış pazarlara açılmasına neden olduğu ve bunların hepsinin sonucunda sömürgecilik hareketlerinin ortaya çıkışının ön koşulunun olduğu anlatılarak bir yerde olan bir olayın bütün evrele sirayet edebileceği yine tarihsel süzgeç içerisinde öğrenciye aktarılmak istenmiştir.

Aslında laik eğitim sistemine geçişin anlatılması o günden bu güne birçok toplumu etkilemesi öğrencilerin bilincinde küreseli tasavvur etmek açısından iyi bir örnektir. Günümüzde bu anlayışın dünyada hele de özellikle ülkemizde hala tartışılan bir konu olarak kendisine yer edinmesi sürecin ne kadar uzun bir zaman aldığını öğrenciye gizil olarak sunduğunu görmekteyiz.

Kitabın 135. sayfasında sömürgeciliğin İngiltere eksenli olarak başladığı ve bunu diğer Avrupa devletlerinin takip ettiği bunun da günümüz kültür yapısının ortaya çıkmasına ve günümüze kadar devam eden siyasi sorunların varlığının başlangıç noktası olduğuna değinilmiştir. Bu siyasi sorunlara bugünün kendine özgü özel sorunlarının olduğu da eklenmelidir.

Bu dönemin akabinde Batı değerlerinin ekonomik ve askeri üstünlük için bütün dünyaya ihraç edilmesi Batı'daki sorunlarında yayılmasına neden oldu . Bireysel mutluluğun bozulması küresel mutluluğun bozulmasına, küresel mutluluğun bozulması da kavgaların artmasına ve kültürlerin çatışmasına neden olmaktadır. ⁶⁵

Küreselleşmenin ve yenedünya düzeninin geleceği hakkında bilgi edinmek için toplumsal hastalıklar hakkında bilgi sahibi olmalıyız. İntiharın artması, yeni din arayışları, yıkıcı tarikatların ve satanizmin hızla yayılması, psikolojik savaş mağdurlarının durumu, şiddetin sistemli şekilde kullanımı ayrı ayrı ele alınmalı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında bu konulardan bahsedilerek öğrenci bilgilendirilmelidir. ⁶⁶

“Ülkelerarası Köprüler” ünitesinde “Çevre Kirliliği” konusuna değinilmiştir. 170. sayfada daha geniş eksenli bakılan bu konuya değinecek olursak Çevre Kirliliği konusunda siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, medyanın ve bireylerin rolü ile bu konuda medyaya yansıyan haberler konu edilerek anlatılmıştır. ⁶⁷

Yeni yeni gündeme gelen bu konunun evrenseli nasıl etkileyeceği hala tartışılan bir konudur. İnsanları derinden etkileyen olayların çağ değişimine neden olduğunu biliyoruz. Küresel ısınmanın da böyle bir sonuç doğuracağı bilim adamları tarafından dile getirilmektedir. Öğrencinin bu konuda bilgilendirilmesi bütün dünyayı ilgilendiren bir durum olması ve küreselleşmenin etkisinin anlatılması açısından önemli bir örnektir.

Bu konuya özellikle su ihtiyacı açısından değinilmesi gerekirdi. Suyun önemi canlı yaşamının varlığıyla eşdeğerdir. Tema V akfı'nın yaptığı araştırma da 1000 ton su 1000 ton buğday demek bu da 200 dolardır sanayi üretiminde bin ton su 14 bin dolardır.

⁶⁵ Prof.Dr. Nevzat Tarhan, **Psikolojik Savaş**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2007, s.91

⁶⁶ Prof.Dr. Nevzat Tarhan, **Psikolojik Savaş**, s.92

⁶⁷ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 149.

Baktığımızda sanayi alanında kullanılan suyun daha çok kazanç elde edilmesini sağladığını görürüz. Bunu bir atasözü ile tamamlarsak “*su yokuş yukarı paraya doğru akar*” derler iyi de damarlarımıza ne akacak onu bilemiyoruz. Burada Maslow’un düşüncesi karşımıza çıkıyor. Temel gereksinimlerimizi karşılayamadıktan sonra para neye yarar. Ayrıca su sorunun ilerleyen dönemlerde büyük savaflara neden olabileceği söyleniyor. Bunlar Nil nehri için Mısır, Sudan ve Etiyopya; Mekong Nehri için Çin, Kamboçya, Laos ve Vietnam; Amu Derya için Türkmenistan, Özbekistan ve Afganistan; Fırat ve Dicle nehirleri Türkiye Suriye ve Irak arasında doğabilecek su savafları yerleridir. Kitapta bu önemli konuya değinilmemiştir. Bu konudan bahsedilirken harita kullanımı da yapılarak materyal kullanımına katkıda bulunulabilirdi.

Kitabın 158. sayfasında 1. Dünya Savaşı anlatılmıştır. Rönesans ve Reform hareketleri ile başlayan sürecin patladığı bir son olmuştur. Sömürgeyle başlayan sürecin dünyanın tamamına etki etmiş ve birçok insanın yok olması anlatılmıştır. Siyasi , sosyal, ekonomik ve kültürel yapıda büyük değişimlere neden olduğuna dair önemle vurgu yapılmıştır.⁶⁸

168. sayfada Amerikan, İngiliz ve Avustralyalı bilim insanlarının ortak bir raporla dünyanın 20 yıl sonra çevre felaketleri aç ısından geri dönülmez bir noktaya geleceği anlatılmıştır.⁶⁹ 300 bilim insanının yürüttüğü araştırma sonucuna göre Kuzey Kutbu’ndaki ısınma dünyanın geri kalanından iki kat daha fazlaymış. Bu ısınmanın 2070’te dünyayı buzulsuz bırakacağı, küresel çölleşmenin olacağı ve denizlerin yükseleceği anlatılmıştır. Bu felaket senaryoları küresel toplum için korkutucu fakat gerçek olduğu öğrencilere anlatılmıştır. Ulusal ve uluslar arası alanda birçok sivil toplum örgütünün bu konuda çalışmalar yaptığı anlatılmıştır. Küresel ısınmanın boyutlarını n kamuoyuna duyurulmasına katkıda bulunmaya çalışan bu örgütlerin önemli katkı sağladığı anlatılarak sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki önemine de değinilmiştir.

Dünyanın birçok yerinde küresel ısınma sonucu birçok canlı türünün yok olacağı düşünülüyor. Ülkelerarası iklim değişim uzman gurubu kurulduğu 170. sayfada

⁶⁸ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 158.

⁶⁹ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 168.

anlatılmıştır.⁷⁰ Artık küresel sorunların küresel ölçekli yapılanmalarla kontrol edilmeye çalışıldığı anlatılmıştır. Küresel ısınmanın ekolojik sonuçları insanlar için çok büyük sorunlar oluşturmaktadır. Bunların kuraklık, kasırgalar, seller, aşırı sıcaklar, eko sistem değişimi, biyolojik sistemin yok oluşu, daha fazla yoksulluk, deniz seviyesinde yükselme gibi olumsuz sonuçlar doğuracağı artık bilinen bir gerçektir.

Tarım, gıda, su, temizlik, enerji, ulaşım, sağlık, kozmetik ve zehirli kimyasallar gibi küresel toplumun temel kelimelerini sorgulamaya çalışarak öğrencide farkındalık oluşturulmak istenmiştir. Küresel toplumun olumlu yanlarının yanında olumsuz yanlarının olmasına dikkat etmek gerekir. Bu dünyanın yok olması demek olabilecek kadar önemlidir. Çevre kirliliğinin bu derslerde daha detaylı anlatılması gerektirdiği kanaatindeyim. Çünkü çevre kirliliğinin yeni bir çağa geçmenin nedeni olabileceği bilim adamları tarafından dile getirilmeye başlanmıştır. Toplumlara derinden etkileyen olayların çağ kavramını oluşturduğu düşünülürse çevremiz de oluşmaya başlayan küresel ısınma bu konuda bir numaralı adaydır.

Bunun olmaması için 172. sayfada “*Neden Yaşatmalıyız*” başlığıyla geçmişten alınan mirasın geleceğe aktarılması gerektiği anlatılmıştır.⁷¹ “*İnsanlığın sanat mirası, İnsanlığın düşünce mirası, insanlığın edebiyat mirası, insanlığın bilim mirası*” başlığıyla verilen bu dört ana unsur geçmişten bu güne dünyanın bütün devlet ve toplumlarının yaptığı katkı ile gerçekleştiği anlatılmıştır. Uygarlığın oluşmasında önemli paya sahip olan ortak miras ürünleri sorumluluklarını yerine getiren insanlar tarafından yaşatılmaktadır denilerek öğrencilerin bu konu da duyarlı olması istenmiştir.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında küresel kavramlar tarihsel süzgeçle ilişkilendirilerek aktarılmıştır. Öğrenci açısından yetersiz aktarım olmakla beraber önemli farkındalık sağlayacak bilgiler vardır.

⁷⁰ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 170.

⁷¹ 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s. 172.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. KÜRESELLEŞMENİN SACAYAĞI OLAN KAVRAMLAR BAĞLAMINDA SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Eğitim ve öğretim sürecinde sosyal bilgiler ders kitapları küreselleşme konusuna giriş yapan en önemli kaynaktır. Ailede başlayan toplumsallaşma süreci okul hayatı ile birleşerek bireylere yön verir. Günümüzün en önemli ögesi olan küreselleşme kavramı eğitim ve öğretim süreci ile aktararak insanımızın bilinçlenmesi sağlanmalıdır. İlk ve orta öğretimde asıl görev sosyal bilgiler dersine düşmüştür.

Öğrencilere küreselleşme konusunda farkındalık sağlanmazsa günümüze ayak uydurmada ve yetişmiş bir birey olarak ülkemizin kalkınmasına yardımcı olmada yetersiz kalan bireyler olacaklardır.

Günümüzde, ABD tek süper güç, liberal demokrasi ise tek siyasal model olarak algılanmaktadır. Bununla birlikte yeni güç odaklarının varlığından söz edilebilir mi? ABD kaynaklı kültürel akımlardaki çoğalma, tek bir dünya kültürünün ortaya çıkışı olarak yorumlanabilir mi? Dünya çapında bir kültürel standardın doğuşundan söz edebilir miyiz? Farklı kültürel topluluklar bu gelişmeye nasıl tepki gösteriyorlar? Toplumsal tepkilerde, kimlik tanımlarının dışlayıcılığa dayandırılmasıyla, içe kapanma eğilimlerinin ortaya çıkmasından endişe etmeli miyiz? Küreselleşmeni n bu yönü halen bilim dünyasının tartıştığı sorulardır.

Sosyal bilgiler ders kitaplarıyla günümüzü anlayabilen ve geleceğe yön verebilen insanların yetişmesini sağlamada önemli bir eşik aşılmış olacaktır. Küresel yapının varlığı ile evrensel değerlere ilişkin önemli bilgilerin sosyal bilgiler ders kitapları ile aktarılması amaçlanmıştır. Ülkemizde büyük yatırımlar ve umutlarla her geçen gün güçlü kılınmaya çalışılan eğitim sisteminin en önemli yapı taşı sosyal bilgiler ders kitapları olacaktır.

Sosyal bilgiler ders kitapları ile günümüzün en önemli anlayışı olan küreselleşme kavramı bireye aktararak günümüze ayak uydurabilen ve ülkemizin

gelişimine katkıda bulunabilen bireyler yetiştirmenin yanında evrensele ayak uydurabilen ve dünya ile bütünleşmiş yerel ve evrensel kavramları bilebilen bireyler yetiştirmek amaçlanmalıdır

4.1.1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

. 1945 Yılında kurulmuş olan Birleşmiş Milletlerin görevi “ *gelecek nesilleri savaş felaketinden korumak*” tır. Bu örgütün işleyişi, büyük güçlerin genelde oybirliği içinde olmakla beraber devletlerin kendi iç sorunlarından kaynaklanan çatışmalarındaki artış nedeniyle, 1990’dan beri bir hayli değişmiş durumdadır. Çokuluslu kuvvetlerin, Birleşmiş Milletler bayrağı altında Irak, Kuveyt, Somali ve Ruanda gibi daha pek çok ülkede sık sık askeri operasyonlara başvurusı bu değişimi yansıtmaktadır. Kitaplarda Birleşmiş Milletler’in bu yönüne girilmeden ana yapısı anlatılmadan Birleşmiş Milletler Alt Komisyonları’ndan bahsedilmesi önemli bir eksikliktir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında birleşmiş milletler alt komisyonu hakkında önemli bilgilendirmeler söz konusudur. Birleşmiş Milletlere bağlı alt kuruluşlardan UNESCO’dan bahsedilmiştir. Yeryüzünün en yoksul insanların yardımına koşan bu kuruluşlar hem sivil toplum kuruluşlarının önemini hem de dünyadaki yardım a muhtaç insanların varlığı ve bunlara yardım edebilme imkânının anlatılması açısından önemlidir.

Dünya devletleri, bugün, egemenlik haklarını zayıflatan, uluslararası ve uluslar ötesi üç dış güç alanıyla uyum içinde olmak zorundadır. Politika alanı (BM, Avrupa Birliği, Asean...), ekonomi alanı, (WTO, NAFTA... ve çok uluslu şirketlerin stratejileri) ve kültür alanı (dinler, dünya medyası...).

Bölgesel örgütler, şirket stratejileri, ticaret akımları, iletişim ağları ile dinsel ve kültürel kimlikler giderek daha belirleyici olmaktadır.

Siyasal, ekonomik ve kültürel küreselleşme, ulusal toplumların dışında yer alan ikinci bir düzeyin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bölgesel örgütlerin kendi yasaları, çok uluslu şirketlerin kendi hissedarları ve yöneticileri, kilisel erin kendi hiyerarşileri vardır. Haritalarda devletlerin başkentleriyle bu güçlerin merkezleri örtüşmektedir. (NEW York, Londra, Brüksel, Roma, Tokyo gibi)

Küreselleşmeyi anlamamanın en önemli ayağı küresel yapıyı oluşturan süreçler ve küresel kurumlardır. Birleşmiş Milletler bu yönüyle daha detaylı anlatılması gereken bir kavramdır. Özellikle Avrupa Birliği sürecinde bu kavram öğrenciye doğru ve itinalı anlatılmalıdır.

4.1.2. KÜRESEL DÜNYADA DİL

Uygarlıklar konusunda yazı, takvim, tekerlek ve paradan bahsedilmişdir. Yedinci sınıfta anlatılan bu konular önemlidir. Ancak eksik olan bir konu vardır bunlara diller mozaïği eklenmeliydi. Dil, kültür ve toplum açısından önemli bir detaydır. Dil, bir topluluğa ve bir toprağa aidiyetin göstergelerinden biridir. Kültür el kimliğin güçlü bir unsurudur. Dünyadaki yaklaşık 200 ülkede 5000'in üzerinde dil konuşulduğu saptanmıştır. Dolayısıyla, çok dillilik, resmi dillerle azınlık dilleri arasındaki ilişkilerde kimi zaman sorun çıkarmaktadır. Bu sorunlarla karşılaşan devletler, bir dil politikası belirlemek zorundadır. Bir ya da daha fazla resmi dilin benimsenmesi, bölgesel dillerin tanınması gibi. Çözüm, kimi zaman, bir devletin topraklarının tamamı üzerinde tek bir dilin resmi dil olarak kabul edilmesiyle sonuçlanmaktadır.

Giderek küçülen günümüz dünyasında İngilizce kendisini zorla kabul ettirmektedir. Ancak, dünyadaki ekonomik ve politik gelişmeler sonucunda, Asya'da Çince ve Hintçenin ya da Amerika'da İspanyolca gibi başka dillerin daha fazla önem kazanabileceği de söylenebilir.

Kitapta bu konuya hiç değinilmemesi önemli bir eksikliktir. Özellikle ülkemizde bu konu çok tartışılan bir konudur. Bu konu hakkında öğrencide farkındalık oluşturulması zorunludur. Dünya ile mukayese edilerek öğrenciye aktarılması gerekmektedir. Özellikle Avrupa birliği süreci ile tamamlanan bilgiler eklenmelidir.

4.1.3. KÜRESEL DÜNYADA DİNLERİN ROLÜ

Kitapta eksik olan önemli konulardan bir tanesi de dünyadaki dinler ve kültürel alanların küresel yaşamdaki etkisidir. İslamiyet'in bir milyardan fazla inananı vardır. Bu din, Atlantik'ten Endonezya'ya kadar uzanmakta ve birkaç kültürel alanı kapsamaktadır. Bu coğrafi alanlar: Fas'tan Irak'a kadar uzanan Arapça konuşan ülkeler;

İran grubu; Hindistan yarımadası; Malezya kümesi; Siyah Afrika'dır. İslamiyet, Afrika'da, Asya'da ve Avrupa'da gelişimini sürdürmektedir.

Hristiyanlığın da bir milyardan fazla inananı vardır. Bu din, birbirinden açık bir şekilde farklılaşmış kültürel alanların doğmasına yol açan derin bölünmeler gerçekleştirmiştir. 11. yüzyılda Roma Kilise'si ile Ortodoks Kilisesi'nin ayrılması Avrupa'yı ikiye ayırmıştır. 16. yüzyılda ise Batı Avrupa Hristiyanlığı, Protestanlar ve Katolikler olarak bölünmüştür. 16. yüzyıldaki bu ayrışma Avrupa'nın yayılmacılığı sırasında Amerika'da bu iki farklı mezhebin iki farklı kültürel alanı doğurmasına yol açmıştır.

Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'le birlikte üçüncü tek tanrılı dindir. Bu din 1948'den beri, geçmişi çok eskiye dayanan bir ülkenin, dilin ve kültürün yeniden dirilişini ifade eden İsrail Devleti'yle birlikte anılmaktadır. Dünyadaki Musevilerin hemen hemen yarısı ABD'de yaşamaktadır.

Hinduizm, Hindistan nüfusunun % 85'ini bir araya getirmektedir. İnanç yayma çabası bu dine yabancı olduğundan, Hinduizm, Hint Okyanusu'nun çevresi, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş gruplar dışında Hindistan'la sınırlıdır.

Bu anlattığımız dinler sosyal bilgiler ders kitaplarında küresel kavramlarla beraber verilebilirdi. Bu kavramlar küresel yapıyı daha iyi anlamak açısından çok önemli öğelerden biridir. Bu inanç öğelerinde Hristiyanlığın Protestan kolunun kapitalist anlayışta etkin olması çok önemlidir. Bu iç içe geçmiş ilişkiler birbiri ile bağıntılı olarak ve görsel öğelerle desteklenerek anlatılsa idi Türk Milli Eğitimi'nin temel amaçlarından olan bu günü anlayabilen öğrenci yetiştirme ilkesi daha iyi gerçekleşmiş olacaktı. Küresel anlayış ve dinlerin birbirini etkilediği alanlar ve küresel yapı ile dinin iç içe geçmiş anlayışları anlatılarak farkındalık daha etkin sağlanabilirdi.

Dinler küresel kapitalist sistemin nesrinde yer alacağı bilim dünyası tarafından nereye oturtulacağı halen belirlenememiştir. Geçmiş dönemde dinlerin ortaya koyduğu kültürel yapıyla beraber devamında gelen materyalist dönem ve en sonunda bugünkü karışık dönem. Günümüze gelene kadar etkinlikleri tartışılmaz olan dinlerin ve materyalizmin bugün nereye konulacak belli değildir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında bu konu tarihsel gelişimi aktarıldıktan sonra öğrenciye bu konuda daha etkin farkındalık

oluşması için daha fazla araştırma yapması sağlanmalı ayrıca dinleri ve günümüz küresel değerlerini aynı anda karşılaştırmalı örneklerle öğrenciye aktarmak gerekmektedir.

4.1.4 İLETİŞİM ARAÇLARI

Devletlere dünya topraklarını paylaşma imkânını sağlayan sanayi çağını, bilgi ve iletişim çağları izlemiştir. Yeni teknolojiler (bilgisayarlar, uydular, optik elyaflar, vb) sayesinde dünyanın her yerindeki gelişmeler anında izlenebilmektedir. İnternet bu “ *bilgi otoyollarının*” simgesi durumundadır. Bu konudan bahsedilmesi sosyal bilgiler ders kitaplarının en önemli avantajıdır. Çünkü internet küreselleşmenin anlamı gibi algılanmaktadır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında iletişim araçları konusu sarmal eğitim gereği hemen hemen bir sonraki sınıflarda tekrar anlatılmıştır. Teknolojik araştırmanın ve ekonomik gücün ürünü olan modern medya coğrafi olarak belli bölgelerde toplansa bile özellikle Amerika’da örgütlenmiştir. Günümüz dünyasının iletişim araçları ve odaklarından sosyal bilgiler ders kitaplarında bahsedilmesi öğrenci farkındalığı açısından önemli bir unsurdur.

Bu konuyu daha detaylandıracak olursak başlangıçta seçkinlere yönelen ve daha sonra tarihe damgasını vurmuş olan kültürlerini halka yayan Avrupa’daki geleneksel kültür odaklarının tersine, Amerikan şirketleri, yerel kökleri olmaya n popüler bir kültür üretmekte ve bunu ihraç etmektedir. Amerikan şirketleri başka ülkelere herkes tarafından bilinen üç tip mekân aracılığıyla küresel bir modernlik modeli sunmaktadır. Bunlar: dolaşım (otoyollar, havaalanları), tüketim (hipermarketler, Ma c Donald’s), iletişim (uydular, internet) ‘dır.

Özellikle sosyolojinin çok tartıştığı boş zamanlar kültürü ve popüler kültür kavramı, Amerikan kültürü daha da ötesi evrensel kültür halini almıştır. Bu popüler kültür kavramları üstü kapalı ve uzak anlatımla değil açık ve net olarak sosyal bilgiler ders kitaplarında anlatılmalıdır. Küresel yaşamın sosyolojik boyutunun algılanabilmesi açısından önemli olacaktır.

4.1.5. HARİTA OKUMA

Harita okuma tekniği sosyal bilgiler ders kitaplarında yer almamıştır. Bu konunun yer almaması önemli bir eksikliktir. Kitapta harita okuma tekniğinin olması dinsel alanlar, turizm, jeopolitik önemi yüksek bölgeleri, jeokültürel alanları, teknolojik gelişimin olduğu bölgeleri algılayabilen öğrenci modelinin oluşması açısından önemlidir. Buna özellikle ülkemizin dâhil olmak istediği Avrupa Birliği'ndeki ülkelerin yerlerinin öğrenilmesini de ekleyebiliriz. Bu konu öğrenciye küreselleşmenin anlamlandırılması açısından ve konuyu daha iyi algılayıp yorum yapabilmesi açısından önemli bir artı değer katacaktır.

Özellikle 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında kavramlar sadece başlıkları ile verilmiştir. Harita okuma tekniği dışında görsel materyallerde önemlidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında küreselleşmeye dair kavramlar anlatılırken en görsel anlatım ve materyal eksikliği karşımıza çıkmaktadır. Bu yaş grubuna ait öğrencilerde görsel eğitim çok önemlidir. Bu yaş gurubu öğrenciler yazıdan ziyade görsel öğelerden daha çok etkileneceği için bu konular uzmanlarca hazırlanan materyallerle desteklenmelidir. Ülkeler anlatılırken haritadan azami yararlanılarak öğrencide kalıcı öğrenme sağlanabilirdi.

4.1.6. ÜRETİM –TÜKETİM İLİŞKİSİ

Üretim tüketim ilişkisinin sosyal bilgiler kitabında yer aldığını görmekteyiz. Kitapta bu konuda anlatılan konular farkındalık açısından önemlidir. Kişilerin tüketim harcamaları çeşitli kalemler arasında nasıl paylaştırıldıkları önemli bir ekonomik bilgidir. Bu konuya girilmesi önemlidir çünkü tüketim çılgınlığı ve harcamada ulaşılan amaçsız ve kötü durumun ortadan kaldırılması gerekmektedir. Türkiye'de gıda-içki-tütün, toplam tüketim harcaması içinde en yüksek paya sahiptir. İkinci ve üçüncü sıralar konut-kira ve ev eşyasıdır. Dördüncü sırada giyim-ayakkabı ve ulaştırma harcamaları gelmektedir. Toplam tüketim harcamaları içinde en düşük pay, eğitim ve eğlence-kültür harcamalarınınndır. Kitapta bu konuda daha fazla bilgiler verilmeli boşa harcanan paralardan çok daha azı ile çok yararlı işler yapılabileceği detaylandırılarak anlatılmalıdır. Özellikle Avrupa'daki tüketim çılgınlığı belirtilmeli ve bu konuya dikkat çekilmelidir. Avrupa'da kedi-köpek mamasına harcanan para ile dünyadaki eğitim için

gerekli olan para eşdeğeridir. Bu bunun gibi örnekler daha fazla verilerek dikkat odağı bu tüketim çılgınlığına çekilmelidir. Ayrıca tüketim çılgınlığı küresel dünyanın en önemli sorunu çevre kirliliğinin önemli etmenlerinden biridir. Bu konular ilişkilendirilerek farkındalık arttırılabilirdi.

4.1.7. ÇEVRE

Çevre sorunları konusuna sosyal bilgiler ders kitabında değinilmesi küresel yapının anlaşılması ve küresel yapının sonuçlarını görmek açısından ayrıca sanayi toplumunun insanlığı tehdit eden sonuçlarının görülmesi açısından önemlidir. Küresel ısınma konusunda ders ile yetinilmemesi ayrıca bu dersle beraber bir uzman denetiminde slâyt gösterileri ile farkındalık sağlanabilmelidir. Kitapta dünyanın ortak mal olarak algılanmaması gerektiğinin anlatılması öğrencinin çevre sorunlarına daha duyarlı olmasını sağlayabilir. “*Ortak mal*” olarak kabul edilen çevrenin herkesin malı olması ya da kimseye ait olmaması, sahihsiz olduğu anlamına gelmemelidir. Dünyada ve Türkiye’de çevre kirliliğinin boyutları kısa ve orta vadeli önlemler alınmadığı takdirde geri dönülemez biçimde derinleşecektir. Çözüm yolu, çevreyi sahiplenmekten ve yaşayabilmek için yaşatmaktan geçmektedir. Öğrencilerin ve çevresinde yaşayan insanların böyle yaşamaya devam ederlerse insanoğlunun yaşabileceği büyük küresel kirlilik ve akabinde yaşam alanlarının daralması sonucunda toplumların geri dönülmez bir noktaya gideceği daha net bir biçimde vurgulanmalıdır.

Çevre kirlenmesi ve doğal kaynakların üretim ve tüketim süreçlerindeki yanlış kullanım sonucu yok olması, çevre sorunlarının kaynağını oluşturmaktadır. Çevredeki bozulma ve tükenmenin hızı, boyutları ve nedenleri çevre politikalarının ekonomik politikalarla örtüşmesi gereğini ortaya koymaktadır. Burada üretim tüketim ilişkisi karşımıza çıkmaktadır.

Çevresel kavram ve öncelikler küresel hayatta, hem ekonomik ve sosyal politikaların hem de günlük ekonomik düşünce ve yaklaşımlarımızın temel parçası haline gelmelidir. Çevresel kaynakların (su, hava) ya da çevreyi kirlletmenin maliyeti artık bütün üretim muhasebesi içine dâhil edilmeli ve dışsalılıktan kurtarılmalıdır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında bu konunun işlenmesi özellikle bu yönü ile çok önemlidir.

Kişisel temelde tüketim kalıplarımız son 20 yılda kökten bir şekilde değişmiştir. Tüketim çılgınlığı ve moda kavramlarla kapital ekonomi toplumları yönlendirmeyi başarmıştır. Bireysel farkındalık her alanda olduğu gibi çevre konu sunda da olmalıdır. Günümüzde çevresel sorunlarla mücadele ve çevre kirliliğinin kontrolünün bireyde başlaması gerektiği kabul edilmektedir.

Bu konunun Türkiye açısından önemine bakacak olursak, Türkiye’de hızlı kentleşmenin özellikle birkaç büyük kent çevresinde gerçekleşmesi nüfusun bu kentler çevresinde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Birkaç bölgede ve büyük kentlerin çevresinde yoğunlaşan yeni üretim kapasiteleri bu bölgelerin zenginleşmesine yol açarken aynı zamanda hem bölge içi hem de bölgeler arası kutuplaşmanın derinleşmesi sonucunu doğurmaktadır. Sürdürebilir olmayan bu kentleşme olgusu büyük kentlerdeki ve sanayinin yoğun olduğu bölgelerdeki çevre sorunlarının boyutunu derinleştirmektedir.

4.1.8. TURİZM

Dünya Turizm Örgütü’nün tahminlerine göre 2020 yılında dünyada seyahat edenlerin sayısı 1,6 milyar kişiye, toplam turizm geliri 2 trilyon dolara ulaşacaktır. Türk turizminin 2020 yılı hedefi ise 27 milyon turist ve 40 milyar dolardır.

Son 50 yılda, 25,2 milyon turistten 629 milyon turiste, 2,1 milyar dolardan 527 milyar dolarlık turizm gelirine ulaşan turizm sektörü , dünyadaki her 9 kişiden birini istihdam edebilen boyutuyla üç anahtar sektörden biri haline gelmiştir. Önümüzdeki 20 yıl içinde uluslararası turizm gelirleri nin dört kat daha büyüyecek iki trilyon dolara ulaşması beklenmektedir. Dünya Turizm Örgütü’nün yaptığı tahminlere göre 2020 de uluslararası turist sayısının ise 1,6 milyara ulaşması beklenmektedir.

2020 de Avrupa, en fazla turist kabul eden bölge olarak kalmakla birlikte, Pazar payı % 59 dan %45 e gerileyecektir. Doğu Asya-Pasifik ise pazar payını % 27 ye çıkararak, % 18 de kalan Amerika’yı geçecektir. Afrika’nın pazar payı % 5, Ortadoğu’nun % 4 Güney Asya’nın % 1 olacaktır.

Küresel kavramların en önemli basamağından biri olan turizmin sosyal bilgiler ders kitaplarında bahsedilmesinin ne kadar uygun ve önemli olduğunu bize gösterir.

Sonuç olarak bu dersin küresel kavramları anlama sürecine etkisi olumludur. Bu ders ile küreselleşen toplumları ve küresel hayatı anlamaya yönelik bireylerin oluşması sürecine olumlu katkısı olmuştur.

Teknolojik gelişmenin küresel yapının oluşması sürecine etkisi bu ders kitaplarında yer almıştır. Teknolojik gelişmenin etkisinin anlatılması ve küreselleşme süreci ile ilişkilendirilmesi olumludur.

Evrensele ulaşmanın yerel kültürlerin katkısı ile oluştuğu belirtilmiştir. Yerel etkenlerin evrensele katkısının anlatılması önemlidir.

Günümüzde küresel yapının yerel yapı üzerindeki etkisi belirtilmiştir. Bu günümüzün önemli tartışmalarının olduğu bir olgudur.

Sosyal bilgiler ders kitaplarını incelediğimizde öncelikle kullanılan resimlerin yeterli olduğu söylenilebilir. Özellikle de 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında resimler kullanılmıştır. Ancak görsel iletişimin sadece resimlerle sağlanmaması gerekirdi. 4. sınıfta görsellik yeterli olmasına rağmen daha çok görsel bilgilerin kullanılması olumlu katkı yapacaktır. Görsellik, slâyt, tepegöz ve eğlenceli tiyatro sunumları ile 4. sınıf öğrencilerinin öğrenme düzeyine daha fazla katkıda bulunulabilir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında geçen küresel kavramlar öğrenci de evrensel dünya hakkında bilgilenme sağlamıştır. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki bu kavramların öğrencilerin beyinde tam oturması ve bu döneme kendini hazırlayabilmesi için küresel kavramlar birbiri ile ilişkilendirilerek anlatılmalıdır. Örneğin barutun Çin'den Müslümanlara buradan Avrupa'ya geçişini ilişkilendirmek yetmez. Bu gelişmelerle coğrafi keşiflere buradan Reform ve Rönesans'a, devamında sanayi toplumuna ve bunun ardından evrensele gidişin bir önceki dönemle ilişkilendirilerek anlatılması gerekmektedir. Birbirini etkileyen kültürel yapının bugünkü evrensel dünyaya ulaşmasında etkili olduğu belirtilmelidir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında kavramların ilişkilendirmesine ek olarak günümüz küresel anlayışı hakkında bilim adamları tarafından ortaya konulan farklı fikirlerde sade bir dille anlatılmalı, öğrencinin bu fikirleri daha detaylı olarak öğrenmesi teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Hazırlayanlar: Doç.Dr. KOLUKISA, Enver Aydın – ORUÇ, Şahin – AKBABA, Bülent – DÜNDAR, Hakan), A Yayınları, Ankara, 2007.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Hazırlayanlar: Prof.Dr. ÖZTÜRK, Cemil – KARABACAK, Zülfü – ÖĞRENİR, Levent – DAYI, Fethiye – BAŞTÜRK, Kuaybe – ERSOY, Kadriye – GÜNDAY, İsmail), Sürat Yayınları, İstanbul, 2007.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Hazırlayanlar: Doç.Dr. KOLUKISA, Enver Aydın – TOKCAN, Halil – AKBABA, Bülent), A Yayınları, Ankara, 2007.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Hazırlayanlar: POLAT, Mecit Mümin – KAYA, Niyazi – KOYUNCU, Miyase – ÖZCAN, Adem), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2007.

AMIN, Samir, **Kapitalizmin Hayaleti**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998.

CHOMSKY, Naom, **Sömürgecilikten Küreselleşmeye**, Ütopya Yayınları, İstanbul, 2001.

Coğrafya 2001, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul, 2001.

ÇALIK, Temel – SEZGİN, Feridun, Küreselleşme, “Bilgi Toplumu ve Eğitim”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 13/1 (Mart 2005), s. 55–66.

DURALI, Teoman, **Çağdaş Küresel Medeniyet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000.

FUKUYAMA Francis, **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, Simavi Yayınları, İstanbul, 1989.

GIDDENS, Anthony, **Sosyoloji**, (Yayına Hazırlayan: Cemal Güzel), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2005.

GIDDENS, Anthony, **Modernliğin Sonuçları**, (Çeviren: Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994.

JAMESON, Fredric, **Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı** , İstanbul, 1994.

ORWELL, George, **Bin Dokuz Yüz Seksen Dört** , Can Yayınları, İstanbul, 2001.

SOROS, George, **Küresel Kapitalizm Krizde** , Sabah Yayınları, İstanbul, 1999.

Prof.Dr. TARHAN, Nevzat, **Psikolojik Savaş** , Timaş Yayınları, İstanbul, 2007

BREZEZİNSKİ, Zbigniev, **Büyük Satranç Tahtası** , Sabah Yayınları, İstanbul, 1998

ÖZGEÇMİŞ

Mikail ÇAKAR 03. 09. 1977 yılında Elazığ ilinde doğdu. İlk ve Orta öğretimini Elazığ'da yaptı. 1998 yılında Balıkesir Üniversitesi İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programına girip 2002 yılında mezun oldu. 2005 yılında Fırat Üniversitesi İlköğretim Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı.